

56

Syndikalisme
Geweld en

Socialisme

Emma Goldman

u

EMMA GOLDMAN
OVER
SYNDICALISME, GEWELD EN SOCIALISME

ANARCHISTIESE UITGAVEN
AMSTERDAM
1979

INHOUD

Inleiding	5
Noten	16
Verantwoording	22
Syndicalisme: theorie en praktijk	23
Brief aan Havelock Ellis (8 november 1925, Bristol)	33
Socialisme: gevangen in de politieke val	36
Noten	42

Eerste druk: november 1978 (500 ex.)
Tweede druk: november 1979 (1000 ex.) (verbeterd en vermeerderd)

INLEIDING

De laatste jaren neemt de belangstelling voor Emma Goldman (1869-1940), de 'moeder van het anarchisme', sterk toe, getuige de diverse herdrukken en nieuwe vertalingen van haar werken 1) en de artikelen die met de regelmaat van de klok verschijnen 2).

Zelf heeft ze haar wederwaardigheden en lotgevallen op schrift gesteld in het uiterst boeiende en leesbare *Living my life*, dat de periode tot 1928 beslaat. Zodoende zijn bijvoorbeeld haar ervaringen tijdens de Spaanse Burgeroorlog (1936-1939) niet in deze autobiografie opgenomen, maar de historicus Kern heeft een gedeelte van de leemte opgevuld 3) en verder verschaft een aantal biografieën 4) duidelijkheid op bijna alle punten die na 1928 van belang zijn.

Niet toevallig komt de hernieuwde belangstelling voor 'Red Emma' juist van feministische zijde: haar visie op de rol van de vrouw was zeker voor die tijd progressief en geëmancipeerd te noemen. Helaas wordt Emma Goldman door een deel van de 'vrouwenbeweging' bijna gemonopoliseerd, veelal wordt dat aspect zozeer benadrukt, dat een karikaturaal beeld overblijft: voor Goldman vormde het emancipatieproces in zijn algemeenheid het meest essentiële bestanddeel van het anarchisme. Zelf schreef ze:

"Stemrecht of gelijke burgerrechten kunnen juiste eisen zijn, maar werkelijke emancipatie begint noch in de stemlokalen, noch in de rechtzalen." 5)

Emma Goldman, die op 27 juni 1869 in Popelan (Rusland) geboren werd, vertrok op 17-jarige leeftijd naar Amerika, waar ze aankwam in een tijd dat de stakingen voor een achturige werkdag hun hoogtepunt bereikten en de Haymarketaffaire (1886) nog vers in het geheugen lag.

In 1889 verhuisde ze van Rochester naar New York, waar ze kennis maakte met de Duitse emigrant Johann Most, die grote invloed op haar en de gehele anarchistische beweging in Amerika zou hebben.

In hetzelfde jaar ontmoette ze Alexander Berkman (1870-1936), een gebeurtenis die door haar in *Living my life* op humoristische wijze beschreven is. Berkman was net als Goldman van joodse afkomst, hoewel hij in tegenstel-

ling tot haar een degelijke middenstandsoopvoeding genoten had, en net als zij had hij Rusland al vroeg verlaten. Nadat de samenwerking tussen Goldman en Berkman hechter en in alle opzichten intiemer was geworden, besloten ze met twee andere radicalen een commune te vormen, waarin naar goed anarcho-communistisch gebruik ieder zijn werkzaamheden had en alles gedeeld werd. Zonder aarzelen werd besloten "om ons aan de zaak te wijden door het verrichten van de één of andere grootse daad, zonodig te sterven of te blijven leven en werken voor het ideaal, waarvoor één van ons misschien zijn leven zal moeten geven".

De mogelijkheid om met een 'grootse daad' propaganda voor de zaak te maken, kwam eerder dan verwacht: in 1892 had Henry Clay Frick, de nieuwe directeur van Andrew Carnegie's fabriek in Homestead, de lonen van zijn arbeiders aanzienlijk verlaagd, zonder dat hij er met de vakbonden over wilde onderhandelen. Het gevolg was dat er een staking uitbrak, die door de staatsmilitie werd neergeslagen nadat de Pinkertons, privé-detectives, hadden gefaald.

Berkman en Goldman besloten dat de tijd van praten over het anarcho-communistische ideaal voorbij was: er moest een daad gesteld worden. Samen troffen ze de voorbereidingen om Frick te vermoorden, wat op smakelijke wijze door Goldman beschreven is. Op zaterdag 23 juli 1892 drong Berkman onder de naam Simon Bachman, het hoofd van een niet bestaand agentschap voor het brekingen van stakingen!, Frick's kantoor binnen, maar hij slaagde er niet in hem te vermoorden. Hoewel Frick de aanslag overleefde, werd Berkman tot 22 jaar gevangenisstraf veroordeeld, terwijl voor een dergelijke daad gewoonlijk niet meer dan 7 jaar gegeven werd, waarvan hij er 14 uitzat 6).

Dat Berkman's 'attentat' door de 'burgerlijke pers' veroordeeld werd, behoeft geen verwondering te wekken en ook Tucker's (1854-1939) individualisme in aanmerking genomen, behoeft diens afwijzing niet onvoorspelbaar genoemd te worden, maar dat Johann Most, die altijd en overal geweld predikte, zich van Berkman afkeerde, was opzienbarend. "Het was bijna alsof Marx of zijn oude dag tot het kapitalisme bekeerd was," meent Laqueur 7).

Toen Goldman, die zoals gezegd ijverig aan de voorbereiding had meege werkt, en desondanks niet veroordeeld werd – Berkman nam alle schuld op zich – Most's reactie vernam, bezocht ze enkele van zijn lezingen. Op één ervan vroeg ze haar voormalige mentor zijn verdachtmakingen toe te lichten – Most meende dat Berkman een speelgoedpistool had gebruikt om de publieke opinie ten gunste van Frick te mobiliseren – en toen Most iets mompelde van 'hysterisch mens', haalde ze een rijnzweepje tevoorschijn, waarmee ze hem in het gezicht sloeg.

Een jaar nadat Berkman tevergeefs had geprobeerd Frick te vermoorden, werd Goldman tot één jaar gevangenisstraf veroordeeld, omdat ze werklozen

opgeroepen had werk en voedsel te eisen. In 1901 moest ze zich enige tijd uit het openbare leven terugtrekken, omdat haar naam in verband werd gebracht met de zich anarchistisch noemende Czolgosz, die in dat jaar president McKinley vermoordde. De autoriteiten trachtten ook Goldman veroordeeld te krijgen, omdat Czolgosz tot zijn daad gekomen zou zijn na het bijwonen van een lezing van haar.

Eén van de ingrijpende gevolgen van Czolgosz' aanslag was een verscherping van de toch al niet geringe anti-anarchistische wetgeving: in 1903 werden de zgn. 'anarchistenwetten' uitgevaardigd, die een voortzetting vormden van een uit 1894 daterende wet, waarin het buitenlandse anarchisten verboden werd Amerika binnen te komen 8). Vooral in de staat New York nam de angst voor het anarchistische monster ongekende vormen aan: in 1906 achtten men een aanvulling op de bestaande wetgeving noodzakelijk, waardoor de 'criminal anarchy law' in werking werd gesteld, die later ook toegepast zou worden op socialisten en communisten: 'the Red Scare' was in volle gang!

Goldman, die de aanslag van Czolgosz beschouwde als 'de gewelddadige terugslag van geweld, zowel agressief als regressief', schreef:

"Ik geloof niet dat dergelijke daden kunnen of ooit bedoeld zijn om sociale veranderingen tot stand te brengen. Dat kan alleen gedaan worden door een brede en veelzijdige opvoeding wat betreft de plaats van de mens in de maatschappij en zijn eigenlijke relatie tot zijn medemens en in de tweede plaats door het voorbeeld te geven." 9)

Toch bleef Goldman's opvatting met betrekking tot het gebruik van politiek geweld ambivalent: ze bleef waarde hechten aan georganiseerd, collectief geweld als middel om het kapitalisme en de staat 'omver te werpen'. Tijdens de Spaanse Burgeroorlog, waarin een groot aantal vrijwilligers een militaire training onderging, kwam ze voor het dilemma te staan hoe het fascisme bestreden moest worden: met geweld of gewelddoos? In elk geval steunde ze de anarchisten en andere al of niet tijdelijke revolutionairen en het is dus onjuist om te stellen dat ze op het einde van haar leven pacifistisch werd. 10)

Toen Berkman in mei 1906 uit de gevangenis kwam, kon hij zich gelijk gaan bezighouden met het in maart van dat jaar door Goldman opgerichte 'Mother Earth', waarin hij regelmatig artikelen schreef en min of meer de rol van hoofdredacteur op zich nam, omdat Goldman vaak op reis was. In 1907 woonde ze het anarchistische congres in Amsterdam bij, dat in het teken stond van de theoretische strijd inzake het syndicalisme. Met Max Baginsky, die eveneens voor de Amerikaanse beweging afgevaardigd was, diende ze een resolutie in over de verhouding anarchisme-organisatie, die later werd afgedrukt in 'Mother Earth'. Bij handopsteking werd een door Goldman en Baginsky ingediende resolutie over de rechtvaardiging van 'rebellie daden' aangenomen.

Na afloop van het Amsterdamse congres verbleef Goldman enige tijd in Parijs, waar ze Kropotkin, Sébastien Faure (1858-1942) en andere anarchisten ontmoette. De tijd van het Amsterdamse congres tot haar uitwijzing uit Amerika in 1919 stond bijna gehaal in het teken van de strijd voor de vrijheid van meningsuiting, waarin spoedig ook niet-anarchisten geïnteresseerd raakten. Toen Goldman in 1908 in Chicago het woord over de vrijheid van meningsuiting wilde voeren, werd ze letterlijk het podium afgesleurd.

Ook op onderwijskundig gebied was Goldman in deze jaren actief: samen met Berkman en enkele anderen hielp ze in 1910 bij het stichten van twee 'Moderne Scholen' in Stelton en Manhattan, die geïnspireerd waren op Ferrer's (1859-1909) 'Escuela Moderna' en Faure's 'La Ruche'. Onder die artikelen die Goldman geschreven heeft, nemen die over opvoeding en onderwijs een belangrijke plaats in:

"Opvoeding is altijd onderdrukkend, gewelddadig en dwangmatig; de beste opvoeder is hij die het kind het best kan beschermen tegen zijn (de leraars) eigen ideeën, zijn grillen; hij die het best een beroep kan doen op de werkzaamheden van het kind zelf." 11)

Tot het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914, waarin Amerika zich pas in 1917 mengde, was Goldman in beperkte mate actief bij een aantal stakingen. In 1912 brak in Lawrence een staking onder textielarbeiders uit, maar volgens haar eigen zeggen heeft ze zich daarbij op de achtergrond gehouden. Anders lag het met de mijnwerkersstaking van Ludlow (1914), die snel werd neergeslagen door een combine van staatsmilitie en privé-troepen van Rockefeller. Goldman bood aan geld op te halen voor de nog verder stakende arbeiders, wat officieus aanvaard, maar officieel verworpen werd, omdat de stakers, die konden rekenen op enige sympathie van het grote publiek, niet direct in verband gebracht wilden worden met 'anarchistische bommenwerpers'.

Nog voor de stakingen uitbraken, speelde een andere zaak, waarbij Goldman tegen wil en dank betrokken raakte. In 1910 hadden de gebroeders McNamara, vrij conservatieve vakbondsleden en beslist geen anarchisten, een aanslag gepleegd op het gebouw van de 'Los Angeles Times'. De autoriteiten probeerden Goldman bij de zaak te betrekken, omdat ze vriendschappelijke contacten onderhield met Caplan en Schmidt, die van medeplichtigheid beticht werden. Door verraad van Donald Vose, de zoon van een vroegere vriendin van Goldman, die zich in de kring rond 'Mother Earth' had binnengedrongen, konden Caplan en Schmidt worden gearresteerd.

Zoals gezegd, wijdden Goldman en Berkman zich vanaf 1914 intensief aan anti-militaristische propaganda. Tijdens een mobilisatie-parade (Preparedness

Parade) op 22 juli 1916 explodeerde plotseling een bom, waarbij acht mensen om het leven kwamen. Voor het werpen ervan werden Thomas J. Mooney en Warren Billings, twee arbeidersleiders en goede vrienden van Berkman, verantwoordelijk gesteld. Ten tijde van de explosie waren zowel Berkman als Goldman in San Francisco: Berkman om zijn tijdschrift 'Blast' 12) uit te geven en Goldman om een lezing te houden over de mobilisatie. Tot haar grote geluk werd de lezing in verband met een tegenmanifestatie uitgesteld en als dat niet gebeurd zou zijn, zou ze waarschijnlijk direct of indirect voor de bomaanslag verantwoordelijk zijn gesteld. Toch zagen de autoriteiten een verband: Goldman had gecorrespondeerd met Nolan, één van de andere verdachten, maar helaas had de briefwisseling zich beperkt tot het noemen van data, waarop ze haar lezingen zou houden. Ondanks overtuigend bewijsmateriaal voor hun onschuld – Berkman noemt zelfs het bestaan van een foto, waaruit overduidelijk blijkt dat Mooney ergens anders was 13) – werd Mooney ter dood en Billings tot levenslang veroordeeld.

Fickert, de openbare aanklager, probeert ook Goldman en vooral Berkman veroordeeld te krijgen. Volgens hem was Berkman niet alleen het brein achter de aanslag, maar zou hij ook getracht hebben het huis van Rockefeller na het neerslaan van de Ludlow-staking op te blazen. Verder zou Berkman gepoogd hebben een lid van het 'Industrial Relations Committee' om te kopen. Goldman richtte met enkele anderen een comité op om uitlevering van Berkman, die nog in New York gevangen zat wegens zijn oproep dienst te weigeren, aan San Francisco te verhinderen. In het gehele land en ook daarbuiten, o.m. in Kronstadt en Petrograd, werden protestdemonstraties gehouden tegen een eventuele uitlevering van Berkman. Kronstadtse zeelieden dreigden zelfs de Amerikaanse ambassadeur in Rusland, Francis, te ontvoeren als Mooney geëxecuteerd en Berkman uitgeleverd zou worden. 14)

Kort hierna volgde het proces tegen Goldman en Berkman wegens hun oproep dienst te weigeren. Ze werden ervan beschuldigd geld van de 'No Conscription League' voor 'verkeerde doeleinden' te hebben gebruikt en geldelijke steun van Duitsland te hebben ontvangen, een vrij effectieve methode om hen bij grote delen van de bevolking in discredit te brengen. Het vonnis stond uiteraard vast: ze werden tot twee jaar gevangenisstraf en een boete van 10.000 dollar elk veroordeeld. Goldman kwam al snel op borgtocht vrij: nog enige tijd probeerde ze tevergeefs 'Mother Earth' en 'Blast' door het ambtelijke mijnenveld te loodsen.

Het was waarschijnlijk een schok voor Berkman en Goldman toen ze vernamen dat zestien vooraanstaande anarchisten, onder wie Kropotkin, Grave en C. Cornelissen, 'Het Manifest van de Zestien' hadden uitgevaardigd, waarin ze stelling namen tegen Duitsland en pleitten voor steun aan de Entente. 'Het Manifest', dat tot een breuk leidde in de anarchistische beweging en Kropotkin van het grootste deel van zijn vrienden vervreemde, was in feite een reactie op het 'Internationale Manifest over de Oorlog', dat mede ondertekend

was door Goldman en Berkman en een consequent anti-militaristische strekking had.

In oktober 1919 verlieten Goldman en Berkman de gevangenis. Tijdens het proces hadden ze te horen gekregen dat ze Amerika niet waard waren en gedeporteerd zouden worden. Berkman, die geen Amerikaans staatsburger was, kon relatief gemakkelijk het land worden uitgezet, maar voor Goldman lag de zaak anders: door haar huwelijk met Jacob Kersner (1887) had ze het Amerikaanse burgerschap verworven, maar omdat Kersner in 1909 gedenaturaliseerd was, kon ook Goldman het land worden uitgezet. Hoewel Goldman haar bedenkingen tegen het huwelijk had, zou ze in 1925 toch voor de tweede keer trouwen, ditmaal met de anarchist James Colton. Tijdens een afscheidsdiner, dat Goldman en Berkman door vrienden was aangeboden, hoorden ze dat Frick overleden was. "Gedeporteerd door God", luidde de mening van Berkman. 15)

Ondanks hun protesten werden Goldman en Berkman naar Rusland gedeporteerd, waar ze begin 1920 aankwamen, een aankomst die zowel door Berkman als Goldman op tamelijk pathetische wijze beschreven is. Dat zij vast besloten waren de Bolsjewieken te steunen, blijkt wel uit een artikel van Goldman, *The truth about the Boylsheviki* (1918), waarin ze stelde erop te vertrouwen dat de Bolsjewieken een libertaire koers zouden varen, terwijl zij, die Russisch sprak en de centralistische beginselen van het marxisme-leninisme toch kende, beter had kunnen weten. Niet voor niets rekent Gorélik haar dan ook tot de zgn. 'sovjet-anarchisten'. Net als Berkman zou ze al snel achter de ware aard van het Bolsjewisme komen.

Al kort na de machtsovername van de Bolsjewieken in 1917 kwamen de grote verschillen tussen de Bolsjewieken en de anarchisten tot uiting, verschillen die wel tot ernstige botsingen moesten leiden, zoals Proudhon en Baköenin voorspeld hadden, hoewel ze de verdraaiing van het marxisme door Lenin uiteraard niet hadden kunnen zien aankomen. In 1917 begonnen de eerste

vervolgingen van anarchisten, die echter 'pas' na de vrede van Brest-Litovsk (1918) systematisch werden. Na deze vrede voelde Lenin zich sterk genoeg om te beginnen met het opruimen van alle oppositionele elementen, een methode die door Stalin geperfectioneerd zou worden. Aanvankelijk dacht een niet gering aantal anarchisten, onder wie Goldman en Berkman, dat Lenin werkelijk libertaire plannen had en hoewel gezegd moet worden dat zijn *Aprilstellingen* (1917) 'libertairder' aandoen dan alles wat hij voor of na die tijd schreef, is het onjuist ze als anarchistisch te betitelen: al toen was hij erop uit om van de spontaan ontstane sovjets partijorganen te maken. 16)

Van januari tot juli 1920 hielden Goldman en Berkman zich voornamelijk bezig met het bespreken van de revolutionaire situatie in Petrograd, voorzover

nog gesproken kon worden van revolutionair. Ze maakten een reis van vier maanden door de Oekraïne, de geboortegrond van Nestor Machno (1889-1934), maar ze zagen af van een persoonlijke ontmoeting, omdat ze hun Bolsjewistische vrienden niet voor het hoofd wilden stoten! Van het Petrogradse Museum van de Revolutie kregen Goldman en Berkman de opdracht materiaal te verzamelen voor een tentoonstelling van heldendaden van de Bolsjewieken. Pas tijdens deze reizen vernamen ze wat er in Rusland met de tegenstanders van de Bolsjewieken gebeurde, hoewel de situatie van stad tot stad verschilde.

De houding van de anarchisten jegens het Bolsjewistische regiem was verdeeld: sommigen sloten zich bij hen aan en vervulden zelfs vrij belangrijke posities, zoals Alexander Schapiro (1882-1946) en Bill Sjatof, die volgens sommige bronnen in 1936 en volgens andere in 1938 door Stalin zou worden opgeruimd. Het grootste deel van de anarchisten keerde zich na de Bolsjewistische coup tegen Lenin & co. Hun standpunt kwam tot uiting in een resolutie die werd aangenomen op het Nabat-Congres van april 1919, waarop elke deelname aan de inmiddels tot partijorganen verworven sovjets, verbroken werd.

Op één van haar tochten naar Petrograd kwam Goldman in contact met oppositionelen, die haar vertelden hoe in naam van de arbeiders- en boerenstaat opgetreden werd tegen tegenstanders en hoewel ze dergelijke laster aanvankelijk weigerde te geloven, was haar argwaan gewekt. Toen zulke berichten bleven aanhouden, vroeg Goldman Angelica Balabanoff (1878-1965), die secretaris van de Derde Internationale (Comintern) zou worden, om een verklaring en na haar tussenkomst werd een gesprek met Lenin gearrangeerd. Tijdens hun onderhoud met Lenin vertelde deze hen dat alleen bandieten werden opgepakt en geen anarchisten! Toen later, in 1921, Lev Tsjerni en Fanja Baron doodgeschoten werden, zouden Berkman en Goldman de macabere zin van deze understatement beseffen.

Na een gesprek met Lenin waren Goldman en vooral Berkman gerustgesteld: ze besloten een vereniging op te richten van Russische vrienden, die Amerika's strijd voor vrijheid moest steunen! Al met al bleek Goldman kritischer tegenover het Bolsjewistische regiem te staan dan Berkman en Richard Drinnon schrijft dan ook terecht: "Berkman was in werkelijkheid de revolutionair, terwijl Emma meer de rebel was." 17)

In Rusland bezochten Goldman en Berkman Kropotkin, die het Bolsjewistische regiem achteraf gezien beter beoordeelde dan zij. Toen Kropotkin op 8 februari 1921 een natuurlijke dood stierf, bood Lenin, wiens cynisme misschien alleen nog overtroffen werd door zijn opportunisme, een staatsbegrafenis aan, wat geweigerd werd. Berkman, Goldman, Maximoff en anderen namen zitting in het begrafeniscomité, dat ondanks tegenstand van de Bolsjewistische politie, de Tsjeka, wist te bewerkstelligen dat een aantal anarchisten tijdelijk werd vrijgelaten om de begrafenis bij te wonen.

Na Kropotkin's dood stichtten Berkman en Goldman met behulp van Kropotkin's vrouw een museum ter nagedachtenis aan de 'witte Jezus', hoewel

ook zichzelf de ironie van de symboliek ervan inzagen. Het museum, waarvan de illustere Vera Figner (1852-1942) enige tijd directrice was, werd in 1939 alweer opgeheven, toen Lenin's opvolger Stalin minder last van scrupules bleek te hebben, waarmee Lenin evenmin rijk gezegend was: Maximoff, die Lenin en passant de eerste theoreticus van het fascisme noemt, schat dat er alleen al door de Tsjeka in 1919 23.000 tot 25.000 volksvijandige elementen werden opgeruimd. 18) Maar de Tsjeka was niet het enige orgaan dat zich met liquidaties bezighield: de diverse al of niet revolutionaire tribunalen weerden zich eveneens duchtig.

Nauwelijks twee weken na Kropotkin's dood, op 24 februari 1921, brak in Kronstadt een opstand van zeelieden uit. De opstandelingen hadden de indruk dat de Bolsjewieken anarchisten, sociaal-revolutionairen en andere oppositio-nelen hadden gebruikt om de macht over te nemen. Nadat de Bolsjewieken eenmaal de macht in handen hadden, begon de afrekening met alle oppositio-nelen, zowel binnen als buiten de partij, waartoe ook de Kronstadtse zeelie-den behoorden, die opkwamen voor de vrijheid van meningsuiting, persvrij-heid en vrije sovjet-verkiezingen. Trotzky en Zinowjef dreigden geweld te ge-bruiken als de Kronstadters zich niet naar de eisen van de Bolsjewieken zou-den schikken. Goldman, Berkman e.a. schreven een protestbrief aan Zinowjef 19), waarin ze hun bemiddeling aanboden, die uiteraard werd afgewezen. Op 7 maart 1921 begon de Bolsjewistische aanval, die binnen korte tijd de muite-rij in bloed smoorde. Met het neerslaan van de opstand kwam volgens Anwei-ler e.a. een einde aan de autonome radenbeweging in Rusland. 20)

Het ingrijpen van de Bolsjewieken inzake Kronstadt en het fusilleren van vooraanstaande anarchisten deed Berkman en Goldman beslissen Rusland te verlaten. Na tal van moeilijkheden bereikten ze in gezelschap van Schapiro Stockholm, vanwaaruit ze in woord en geschrift de Bolsjewistische methoden en praktijken bestreden en de achtergebleven anarchisten en sociaal-revolu-tionairen door middel van de oprichting van talloze comité's probeerden te helpen.

De Zweedse premier, de sociaal-democraat Branting gaf hen een visum voor een maand, maar omdat hij bezig was met de erkenning van het Bolsje-wistische regiem, raadde hij hen aan hun anti-Bolsjewistische propaganda te staken, waarop ze besloten Zweden te verlaten. Berkman, die niet weer het gesmeek om een visum wilde meemaken, vertrok illegaal naar Duitsland, ge-volgd door Goldman, die er wel in geslaagd was een visum te bemachtigen. In Duitsland begonnen Goldman en Berkman hun Russische ervaringen op schrift te stellen 21) en vooral in 'Der Syndikalist', waarvan de sympathieke Augustin Souchy (1894) hoofdredacteur was, verschenen regelmatig bijdra-gen, waarin veelal gewezen werd op het lot van de politieke gevangenen in Rusland. In Berlijn was vooral Berkman actief als secretaris-penningmeester van het Bevrijdingsfonds van Politieke Gevangenen en als redacteur van het

'Bulletin van het Bevrijdingsfonds', dat financieel gesteund werd door de In-ternationale Arbeidsassociatie (IAA).

In 1924 vertrok Goldman voor een reeks lezingen naar Engeland, waar ze weinig bijval vond, zoals blijkt uit de hierna afgedrukte brief aan Havelock El-lis. Door haar huwelijk met Colton was Goldman Engels onderdaan geworden, waardoor het gemakkelijker voor haar werd te reizen, omdat ze weer in het bezit van een paspoort kwam. Ondanks de geringe medewerking bleef ze doorgaan met het houden van lezingen: in 1927 probeerde ze het in Montreal, Winnipeg en Toronto, maar ook hier werd ze vrijwel genegeerd.

In 1927 speelde de zaak Sacco-Vanzetti, twee anarchisten die ervan be-schuldigd werden iemand beroofd en vermoord te hebben. Ondanks een vol-slagen gebrek aan bewijsmateriaal, werden ter dood veroordeeld en pas in 1977 werd officieel toegegeven dat er van een gerechtelijke dwaling sprake was geweest. Goldman belegde in Toronto een protestvergadering en richtte een 'Internationaal Sacco-Vanzetti Verdedingscomité' op, dat weinig meer kon doen dan geld ophalen voor de ten dode opgeschreven mannen.

Nadat Sacco en Vanzetti ter dood waren veroordeeld, vertrok Goldman naar St. Tropez, waar ze met financiële hulp van vrienden het huisje 'Bon Es-pirit' kocht. Met Berkman, die met zijn vriendin Emmy Eckstein in Nice woonde, correspondeerde ze regelmatig. Berkman, die bezig was met het schrijven van *Now and After; the ABC of Communist Anarchism*, dat in 1929 zou verschijnen, stuitte op een aantal moeilijkheden, die hij met Goldman wil-de bespreken.

“(1) Heeft de revolutie het recht zich te verdedigen tegen actieve vijanden en contra-revolutionairen? Dat leidt dan automatisch tot gevangenschappen of (concentratie) kampen.” 22)

Voor Berkman vormde dit vraagstuk een groot dilemma, zozeer zelfs, dat hij begon te twijfelen aan de mogelijkheid de anarchistische beginselen in de praktijk te brengen.

In deze jaren begon Goldman met het schrijven van haar autobiografie, die slecht verkocht, maar veel gelezen werd. In 1932 ging ze weer op toernee om een reeks lezingen te houden, achtereenvolgens deed ze Duitsland, Denemar-ken, Noorwegen en Zweden aan. Nadat Hitler in Duitsland de macht had over-genomen, had Goldman weer een nieuw doel om zich op te richten: in 1933 vertrok ze naar Engeland, waar ze tevergeefs een beroep deed op socialisten en vakbondsleden om te protesteren tegen de methoden en praktijken van de Nazi's. Kenmerkend voor het 'rechtser wordende klimaat' in Europa was het verbieden van een lezing die Goldman in Rotterdam zou houden.

Eén van de laatste kansen van het anarchisme vóór het uitbreken van de

Tweede Wereldoorlog, die ook door Goldman en Berkman als onvermijdelijk werd gezien, deed zich voor in Spanje, waar anarchisten, syndicalisten en andere radicalen, waaronder communisten van diverse pluimage, een gezamenlijk stembusfront hadden gevormd tegen reactionairen en conservatieven en zo de meerderheid hadden behaald. Berkman, maar vooral Goldman hadden hun twijfels over politieke samenwerking met communisten.

“We kunnen alleen onze eigen positie ten opzichte van de anarchistische beginselen bepalen. En dat is altijd tegen het glibberige politieke apparaat geweest, dat altijd de beste mensen gecorrumpeerd of hun pogingen om de massa's te dienen, verlamd heeft. Dat is tenminste mijn standpunt...” schreef Goldman aan Berkman. 23)

Op 28 juni 1936 stierf Berkman na een lijdensweg van zestien uur, nadat zijn zelfmoordpoging nogal onhandig was uitgevoerd. 24) Bijna twee maanden later ontving Goldman een uitnodiging van Souchy om naar Barcelona te gaan, waar ze in september 1936 enthousiast werd ontvangen. Omdat Catalaanse arbeiders meenden dat ze zo ‘de zaak’ het meest kon dienen, vertrok ze in december naar Londen. Nadat de Spaanse communisten (Stalinisten) Stalin's orders hadden opgevolgd en de strijd tegen Franco voorrang kreeg boven de sociale revolutie, hetgeen ertoe leidde dat de communisten anarchisten, syndicalisten e.a. gingen aanvallen, schreef Goldman, die gezien haar Russische ervaringen deze ontwikkeling had zien aankomen, op 14 mei 1937 aan Rudolf Rocker:

“Met andere woorden, het is een herhaling van Rusland met de identieke methoden van Lenin tegen de anarchisten en de sociaal-revolutionairen.”

Kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werden vier Italiaanse anarchisten, kennissen van Goldman, gearresteerd omdat ze protesteerden tegen de ‘imperialistische oorlog’. Voor de laatste maal in haar leven beklom Goldman het spreekgestoelte om zich op te werpen als verdedigster van de underdog. Nog maar kort nadat ze een comité voor de mannen had opgericht, werd ze getroffen door een hartaanval: op 14 mei stierf ze.

Goldman's anarchisme is een bijeenraapsel van verschillende elementen: voor een anarcho-communiste legde ze een opvallend sterke nadruk op het belang van het individu, wat o.m. goed tot uitdrukking komt in een brief die ze op 16 juni 1934 aan Berkman schreef. 24) Op het anarchistische congres van Amsterdam (1907) stelde ze dat anarchisme weliswaar federalisme en organisatie betekende, maar eveneens individualisme, wat haar in conflict bracht met Kropotkin, Malesta en Berkman, die stelden dat belangrijke personen wel konden bijdragen aan de ontwikkeling van sociale processen, maar te gering in aantal waren om zelf fundamentele veranderingen tot stand te brengen.

Goldman vertrouwde weliswaar op de massa's, maar ze vond dat mensen als Bakoenin en Kropotkin de ‘creatieve mogelijkheden’ van de bevolking overschat en geromantiseerd hadden. De invloed van Ibsen, wiens *Een vijand van het volk* Berkman eens inspireerde tot de opzet van een autobiografie, *Een vijand van de maatschappij*, die helaas nooit uitgewerkt is, op Goldman is onmiskenbaar. Daarnaast voelde ze veel sympathie voor het revolutionaire syndicalisme, zoals blijkt uit het hierna afgedrukte artikel.

Richard Drinnon schrijft dat “de tijdloosheid van Emma en Berkman helaas gemakkelijker aangetoond dan verklaard wordt” 26), wat m.i. in sterkere mate voor Berkman dan voor Goldman geldt. Haar invloed op de feministische beweging, waarover ik in het begin van de inleiding al iets gezegd heb, is duidelijk: niet voor niets wordt in Duitsland een blad uitgegeven dat haar naam draagt. Sheila Rowbotham schrijft in dit verband volkomen terecht:

“Haar kritiek op de feministische beweging was gelijk aan die van Olive Schreiner. Ze hield niet alleen niet van hun ideeën over verandering, maar keurde ook hun gemis aan begrip voor de strijd van de arbeiders af. Ze verwierp eveneens hun afwijzing van seksualiteit, hun neiging emancipatie aan celibaat te koppelen.” 27)

Goldman's kijk op de seksualiteit zal zeker verband houden met de ervaringen die ze in 1895 opdeed, toen ze in Wenen enkele colleges van Freud bijwoonde. De terreinen waarop ze zich bewoog, lopen sterk uiteen: geboortebepaling, prostitutie, opvoeding, onderwijs, anti-militarisme etc. Haar standpunten in al deze zaken vertonen een opvallende consequentheid: overal kwam ze op voor de vrijheid en de gelijkheid van de groep of het individu.

Henry Miller verklaarde eens dat de ontmoeting met Emma Goldman in San Diego in 1913 de belangrijkste van zijn leven was 28) en waarschijnlijk hebben Goldman's ideeën over seksualiteit hem beïnvloed bij het schrijven van werken als *Sexus*, *Quiet days in Clichy* en *Tropic of cancer*. Haar invloed op de hedendaagse anarchistische beweging, voorzover er nog sprake is van een beweging, valt niet te loochenen, maar is moeilijk aantoonbaar, omdat nauwelijks valt aan te geven welke gedachten ze aan de anarchistische theorieën heeft toegevoegd. Het gaat mij te ver als J. Blokker stelt, “maar buiten de uiterst beperkte internationale coterie van anarchisten is haar nagedachtenis nergens in ere gehouden”. 29) Inderdaad wordt Goldman in anarchistische kringen het meest gelezen en gewaardeerd – in Frankrijk bestaat een Emma Goldman Groep –, maar er zijn ook andere groepen en personen die haar invloed hebben ondergaan: Drinnon noemt Rebecca West en Eugene O'Neill en volgens hem hebben ook linkse katholieken en ‘the New Left’ het één en ander aan haar te danken. Hoe het ook zij, m.i. moet Goldman in de eerste plaats beoordeeld worden naar haar anarchisme-in-de-praktijk.

Dat Goldman zowel begrip en bewondering als (in sterkere mate) afkeer

en verzet opriep, blijkt uit het rijmpje van een zevenjarig meisje:

"I am oh so sorry
That our president is dead,
And everybody's sorry
so my father said:
And the horrid man who killed him
Is a-sitting in his cell
And I'm glad that Emma Goldman
Doesn't board at this hotel" 30)

NOTEN

- 1) 'Living my life' (1931). 2 delen. werd in 1970 herdrukt door 'Dover' te New York. Van dit werk bestaat eveneens een verkorte, ééndelige editie. 'Anarchism and other essays' (1911) werd eveneens herdrukt door 'Dover' en wel in 1969. 'The crushing of the Russian Revolution' (1922) werd in 1968 bij de 'Underground Press' te Berlijn herdrukt onder de titel 'Die Ursachen des Niederganges der russischen Revolution'. Met Rudolf Rocker's 'Der Bankerott der russischen Staats-Kommunismus' (1921) vormt het de band 'Der Bolschewismus: Verstaatlichung der Revolution'. 'My Disillusionment in Russia' (1923) werd in 1970 herdrukt bij 'Crowell' te New York. Deze uitgave bevat ook 'My Further Disillusionment in Russia' (1924). 'Mother Earth', het door Goldman uitgegeven tijdschrift, werd in 1970 herdrukt door 'Greenwood' te New York. Veel van de in het Engels verschenen boeken en essays zijn in het Duits vertaald, de oogst aan Nederlandse vertalingen is geringer. 'Living my life' werd onder de titel 'Mijn leven' door 'Het Wereldvenster' te Baarn uitgebracht. Deel I verscheen in 1978 en deel II in 1979. Dezelfde uitgeverij bracht in 1979 de bundel 'De Russische Revolutie' uit, die naast Rosa Luxemburg's 'De Russische Revolutie' (1918) het door Goldman, Berkman, Schapiro en Borovoj geschreven 'De Russische Revolutie en de Communistische Partij' (1921) bevat. Een Engelse versie van dit geschrift is te vinden in de door W. Nowlin jr. geredigeerde bundel 'The Russian Tragedy' (Orkney, 1976. Cienfuegos), die naast 'The Russian Revolution and the Communist Party' de door Berkman geschreven essays 'The Russian Tragedy' en 'The Kronstadt Rebellion' bevat. In 1978 verscheen bij 'Bas Moreel' te Wageningen een vertaling van vier essays uit 'Anarchism and other essays' onder de titel 'De Nieuwe Vrouw, feministiese opstellen'. De in noot 4 ge-

- noemde biografie van Drinnon bevat een uitvoerige bibliografie.
- 2) R. Drinnon – Two commemorations. 1. Emma Goldman, Alexander Berkman and the dream we hark back to... 2. Back to the future. in: 'Anarchy' 114 (vol. 10, nr. 8) augustus 1970.
- H. Ramaer – Emma Goldman. in: 'De Nieuwe Linie', 9 februari 1977.
- L. Joris – Rode Emma, een anarchistisch leven. in: 'De Haagse Post', 19 augustus 1978.
- G. Woodcock – Anarchists who returned: Kropotkin, Goldman and Berkman in Russia, 1917-1921. in: 'Maatstaf', nr. 11, november 1976.
- J. Blokker – Het socialisme in Amerika aan de hand van Emma Goldman. Was dit leven het leven waard? in: 'De Volkskrant', 17 maart 1979.
- H.J. Goldberg – Goldman and Berkman view the Bolshevik regime. in: 'The Slav. and East. Eur. Review', 1975.
- R.H. Uittenhout – Alexander Berkman in Amerika en Rusland. in: 'De Vrije Socialist', december 1976.
- H. Keller – Emma Goldman, de anarchie maakte ook haar leven tot een raadsel. in: 'VPRO-gids', nr. 11, 17 t/m 23 maart 1979. Artikel naar aanleiding van de door hem gemaakte reportage over Goldman, die op zondag 18 maart door de VPRO-televisie werd uitgezonden.
- Ook in diverse handboeken krijgt Goldman, die met Berkman één van de hoofdpersonen is in 'Ragtime' van E.L. Doctorow (New York, 1976. Bantam) ruime aandacht. Enkele voorbeelden:
- C. Jacker – The black flag of anarchy, antistatism in the United States. New York, 1968 (Scribner).
- P. Avrich – The Russian anarchists. New York, 1978 (Norton); erg goed. Kronstadt, 1921. Princeton, 1971 (Princeton University Press).
- D.Z. Maiowitz – The radical soap opera, an impression of the American Left from 1917 to the present. Londen, 1974 (Wildwood); slecht.
- G. Woodcock – Anarchism, a history of libertarian ideas and movements. Harmondsworth, 1975 (Penguin).
- W. Laqueur – Terrorism. Londen. 1978 (Abacus); bevat enkele feitelijke onjuistheden.
- M. Nomad – Aspects of revolt. New York, 1961 (Noonday); erg slecht, zo pleegde Berkman zijn aanslag op Frick niet in 1891 maar in 1892 en bracht hij als gevolg daarvan niet 16 maar 14 jaar in de gevangenis door. Hetzelfde bedenkelijke peil weet Nomad in al zijn andere werken te handhaven. Zie ook noot 24.
- J.J. Martin – Men against the state, the expositors of individualist anarchism in America, 1827-1908. Colorado Springs, 1970 (Myles); erg goed.
- In talloze memoires van tijdgenoten komt ook Goldman ter sprake. Zie bijvoorbeeld:
- R. Rocker – Aus den Memoiren eines deutschen Anarchisten. Frankfurt/M, 1974 (Suhrkamp)
- A. Souchy – Vorsicht: Anarchist! Ein Leben für die Freiheit, politische Erinnerungen. Darmstadt, 1977 (Luchterhand).

- V. Serge – *Memoirs of a revolutionary, 1901-1941*. Londen, Oxford, New York. 1975.. (Oxford University Press); verkort.
- A. Balabanoff – *My life as a rebel*. Bloomington, Londen, 1972 (Indiana University Press).
- 3) R.W. Kern – *Anarchist principles and Spanish reality: Emma Goldman as a participant in the Civil War 1936-1939*. in: 'Journal of Contemporary History', vol. II, nr. 2 & 3, juli 1976. Een vrij goed artikel, zij het dat enkele feiten niet kloppen. Zo bracht Berkman na zijn aanslag op Frick niet 16 maar 14 jaar in de gevangenis door; Rocker stierf niet in 1954 maar in 1958; Nettlau werd niet geboren in 1869 maar in 1865; Schapiro leefde niet van 1872 tot 1954 maar van 1882 tot 1946.
- 4) R. Drinnon – *Rebel in paradise, a biography of Emma Goldman*. Boston 1970 (Beacon).
- A.K. Shulman – *To the barricades, the anarchist life of Emma Goldman*. New York, 1971 (Crowell).
- J. Ishill – *Emma Goldman, a challenging rebel*. Berkeley, 1957 (Oriole).
- 5) E. Goldman – *The tragedy of woman's emancipation*. in: 'Anarchism and other essays'. blz. 224. (Nederlandse vertaling in: 'De Nieuwe Vrouw').
- 6) Merkwaardig is dat enkele historici menen dat Berkman meer dan 14 jaar in de gevangenis doorbracht. Zelfs L. Adamic schrijft in zijn uitstekende 'Dynamite, the story of class violence in America' (New York, 1934. Viking) dat Berkman 15 jaar uitzat. Gelijk na zijn aanslag op 23 juli 1892 werd Berkman gearresteerd en hij kwam vrij op 18 mei 1906.
- 7) W. Lanqueur – *Terrorism*. blz. 75.
- 8) Zie voor deze wetgeving:
Z. Chaffee jr. – *Free speech in the United States*. New York, 1969 (Atheneum).
F.S. Haiman – *Freedom of speech, issues & cases*. New York, 1967 (Random).
W. Preston – *The ideology and techniques of repression, 1903-1933*. in: H. Goldberg (ed.) – *American radicals*. New York, Londen, 1969 (Modern Reader).
- 9) E. Goldman – *What I believe*. in: 'Red Emma speaks'. blz. 46.
- 10) Zie bijvoorbeeld:
W. Laqueur – *Terrorism*, blz. 159.
- 11) E. Goldman – *Francisco Ferrer: the Modern School*. in: 'Anarchism and other essays'. blz. 163. zie ook:
E. Goldman – *The social importance of the Modern School*. in: 'Red Emma speaks'.
- 12) 'Blast' werd in 1970 herdrukt door 'Greenwood' in New York.
- 13) Zie:
A. Berkman – *What's Communist Anarchism?* New York, 1972. blz. 63. (bevat een inleiding van Goldman).
Dit werk, dat voor het eerst verscheen in 1929 onder de titel 'Now and After: the ABC of Communist Anarchism', wordt nog regelmatig herdrukt bij 'Freedom' te Londen onder de titel 'The ABC of Anrchism'. In

- deze uitgave ontbreekt echter deel 1, 'Now'. De integrale Nederlandse vertaling verscheen in 1935 bij de 'Vereniging Anarchistische Uitgeverij' te Amsterdam. In het Nederlands is verder nog verschenen 'Het Russische Treurspel (hoe de Bolsjewiki de revolutie vermoordden)'. (Amsterdam, z.j. (1922). Libertas), een vertaling van 'The Russian Tragedy (a review and an outlook)', die ingeleid wordt door Goldman.
- Helaas bestaat er nog steeds geen biografie van Berkman, maar er wordt aan gewerkt. Zelf heeft hij tweemaal het plan opgevat om een autobiografie te schrijven, maar de daarvoor opgestelde schetsen (in: 'Nowhere at home'. blz. XXV-XXVIII) zijn nooit uitgewerkt. Veel materiaal over Berkman is te vinden in 'Living my life' en 'Rebel in paradise'. Tamelijk autobiografisch zijn: 'Prison memoirs of an anarchist'. New York, 1972 (Schocken), dat ook in het Duits en Chinees vertaald is en enkele gevangenisbrieven aan Goldman bevat, 'The Bolshevik Myth (diary 1920-1922)' (New York, 1925. Boni) en 'The Anti-Climax: the concluding chapter of my Russian diary "The Bolshevik Myth"' (Berlijn, 1925. Op eigen kosten uitgegeven).
- In het tijdschrift 'Grondslagen', het theoretische orgaan van het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond (NSV), dat door A. Lehning geredigeerd werd en van 1932 tot 1935 verscheen, zijn enkele artikelen van Berkman opgenomen. Het tijdschrift werd in 1979 integraal in 2 delen herdrukt door 'Anarchistische Uitgaven' te Amsterdam.
- 14) Zie bijvoorbeeld:
G. Kennan – *Russia leaves the war (Soviet-American relations, 1917-1920. vol. 1)*. New York, 1967 (Atheneum). blz. 356.
P. Avrich – *The russian anarchists*. blz. 184.
- 15) E. Goldman – *Living my life*. blz. 709.
- 16) W.I. Lenin – *De Aprilstellingen*. Amsterdam, 1971 (Pegasus). blz. 11.
Tallose anarchisten die rond 1920 Rusland bezochten, constateerden dat al in die tijd de raden tot partijorganen waren gemaakt. Souchy, die in 1920 in Rusland verbleef, waar hij Goldman en Berkman ontmoette, geeft één typerend voorbeeld: de anarchist Gordin, die tot tweemaal toe door een ruime meerderheid voor de Moskouse stadssovjet was gekozen, werd niet toegestaan zijn functie te bekleden, wegens het bedrijven van 'demagogie'. Hij werd tot twee maanden gevangenisstraf veroordeeld!
Zie:
A. Souchy – *Vorsicht : Anarchist!* blz. 34/35.
– *Reise nach Russland 1920*. Berlijn, 1979 (Europäische Ideen). blz. 93.
P. Avrich (ed.) – *The anarchists in the Russian Revolution*. Londen. 1973. (Thames and Hudson); bevat een proclamatie van de gebroeders Gordin.
- 17) R. Drinnon – *Rebel in paradise*. blz. 236.
- 18) G.P. Maximoff – *The guillotine at work, twenty years of terror in Russia Orkney*. 1979 (Cienfuegos). blz. 111. (In deze uitgave zijn helaas niet de documenten, die deel uitmaakten van de eerste druk (1940) opgenomen.

- A. Skirda (ed.) – *Les anarchistes dans la Révolution russe*. Parijs, 1973. (La Tête de Feuilles); bevat artikels van Goldman, Berkman, Serge, Skirda en Gorélik.
- 19) Deze brief is te vinden in:
 E. Goldman – *Living my life*, blz. 882.
 A. Berkman – *The Kronstadt Rebellion*. in: W. Nowlin jr. (ed.) – *The Russian Tragedy*. blz. 98-99.
 Zie voor Kronstadt vooral:
 F. Kool & E. Oberländer (ed.) – *Arbeiterdemokratie oder Parteidiktatur*. 2 delen. München, 1972 (DTV). Deel II bevat belangrijke documenten over Kronstadt.
- 20) O. Anweiler – *Die Rätebewegung in Rusland 1905-1921*. Leiden, 1958 (Brill). blz. 308-320.
- 21) Zie de noten 1 en 13. Goldman en Berkman hebben in die tijd eveneens talloze artikelen geschreven voor de meest uiteenlopende bladen: 'Der Syndikalist', 'World', 'Arbetaren', 'Brand', 'Call', 'i 10', 'La Revue Anarchiste', etc.
- 22) Brief van 25 juni 1928 vanuit Parijs. in: 'Nowhere at home'. blz. 83.
- 23) Max Nomad komt met een even onsmakelijk als onjuist verhaal, dat Berkman vermoord zou zijn door zijn vriendin Emmy Eckstein, omdat... zij niet was uitgenodigd voor het feestje dat Goldman ter ere van haar 67ste verjaardag gaf, terwijl Berkman volgens Nomad wel ging. Bij thuiskomst zou hij door Eckstein vermoord zijn. Helaas voor Normad bezocht Berkman, die te ziek was, het feestje niet, zoals blijkt uit zijn brief aan Goldman van 27 juni 1936 (in: 'Nowhere at home', blz. 258-259). Gelukkig voor Eckstein had een buurvrouw haar weg zien gaan toen ze hulp ging halen voor Berkman, die een pijnaanval had. Verder bestaat er een briefje van Berkman, waarin hij de reden voor zijn zelfmoord verklaart. (Zie: Goldman's brief aan de (Spaanse) 'kameraden' van 12 juli 1936 vanuit St. Tropez, waarin ze uitvoerig ingaat op Berkman's zelfmoord en diens laatste briefje aanhaalt. (in: 'Nowhere at home', blz. 265-268).) Nomad maakt noch melding van de verklaring van de buurvrouw, noch van Berkman's briefje. (*Dreamers, dynamiters and demagogues*. New York, 1964. Collier. blz. 207-208).
- 25) In 'Nowhere at home', blz. 108-111.
- 26) R. Drinnon – *Emma Goldman, Alexander Berkman, and the dream we hark back to...*, blz. 232.
- 27) S. Rowbotham – *A history of woman and revolution in the modern world. Woman, resistance & revolution*. New York, 1974 (Vintage). blz. 96.
- 28) W. Schmiele – *Henry Miller in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Reinbek bei Hamburg. 1975 (Rowohlt). blz. 38.
- 29) J. Blokker – *Het socialisme in Amerika aan de hand van Emma Goldman*.
- 30) Geciteerd door Richard Drinnon in zijn inleiding bij 'Anarchism and other essays'. blz. VI.

VERANTWOORDING

SYNDICALISM: ITS THEORY AND PRACTICE, dat als lezing bedoeld was, werd als artikel opgenomen in het januari-februari-nummer (1913) van het blad 'Mother Earth', dat door Emma Goldman e.a. werd opgericht en van 1906 tot 1917 verscheen. Later, in hetzelfde jaar, werd het artikel als afzonderlijk pamflet uitgegeven door de aan het blad verbonden uitgeverij, de 'Mother Earth Publishing Association' in New York, onder de titel: SYNDICALISM: THE MODERN MENACE TO CAPITALISM. Het artikel werd herdrukt in: A.K. Shulman (ed.) – Red Emma speaks: selected writings and speeches by Emma Goldman. New York. 1972 (Random).

DE BRIEF AAN HAVELOCK ELLIS VAN 9 NOVEMBER, 1925 vanuit Bristol, werd herdrukt in: R. & A.M. Drinnon (ed.) – Nowhere at home, letters from exile of Emma Goldman and Alexander Berkman. New York, 1975. (Schocken).

SOCIALISM: CAUGHT IN THE POLITICAL TRAP, dat waarschijnlijk dateert uit 1913, was eveneens als lezing bedoeld, maar daar het in die tijd nooit gepubliceerd werd, moest de hierna volgende vertaling gemaakt worden naar een (misschien onvolledig) getypt exemplaar, dat zich in de 'New York Public Library' bevindt. Een herdruk is te vinden in: Red Emma speaks.

SYNDICALISME: THEORIE EN PRAKTIJK

Gezien het feit dat de in het syndicalisme belichaamde ideeën de laatste vijftig jaar door de arbeiders in de praktijk zijn gebracht, zelfs al was dat zonder dat ze zich daarvan maatschappelijk bewust waren; dat vijf mensen in dit land er met hun leven voor moesten boeten omdat ze syndicalistische methoden propageerden als de effectiefste in de strijd van de arbeid tegen het kapitaal 1); en dat verder het syndicalisme sinds 1895 bewust in praktijk gebracht is door de Franse, Italiaanse en Spaanse arbeiders, is het nogal vermakelijk ervan getuige te zijn sommige mensen in Amerika en Engeland zich op het syndicalisme te zien storten alsof het een geheel nieuw verschijnsel is, waar ze nog nooit van hebben gehoord.

Het is verbazingwekkend hoe naïef Amerikanen zijn, hoe primitief en onvolwassen in zaken van internationaal belang. Ondanks al het gepoch op zijn praktische instelling is de doorsnee Amerikaan de laatste om zich de moderne middelen en tactieken eigen te maken, die gebruikt worden in de grote strijd van zijn tijd. Altijd blijft hij wat idee en methode betreft achter bij de Europese arbeiders, die ze al jarenlang met veel succes toepassen.

Natuurlijk kan hiertegen worden aangevoerd dat dit alleen maar een teken van jeugdigheid is van de kant van de Amerikaan. En het is inderdaad prachtig om een jonge geest te bezitten, die popelt om te ontvangen en waar te nemen. Maar helaas schijnt de Amerikaanse geest nooit te groeien, volwassen te worden en zijn denkbeelden te kristalliseren.

Misschien kan een Amerikaanse revolutionair daarom tegelijkertijd politicus zijn. Dat is ook de reden waarom de leiders van de Industrial Workers of the World 2) in de socialistische partij blijven, die vijandig staat tegenover zowel de beginselen als de activiteiten van de IWW. Ook waarom een starre marxiaan anarchisten voor zou kunnen stellen samen te werken met de factie die haar loopbaan begon met een uiterst bittere en boosaardige vervolging van één van de pioniers van het anarchisme, Michael Bakoënin. 3) Kortom, in de vage, onzekere geest van de Amerikaanse radicaal zijn de meest tegenstrijdige ideeën en methoden mogelijk. Het gevolg is een trieste chaos in de radicale beweging, een soort intellectuele mengelmoes, die kraak noch smaak heeft.

Juist op dit ogenblik is het syndicalisme het favoriete tijdverdrijf van vele Amerikanen, zogenaamd intellectuelen, niet dat ze er iets van afweten, behal-

ve dat enkele grote autoriteiten – Sorel 4), Bergson 5) en anderen ervoor staan: omdat de Amerikaan zonder het stempel der autoriteit geen enkel idee accepteert, hoe juist en waardevol het ook moge zijn.

Onze burgerlijke tijdschriften staan vol met verhandelingen over het syndicalisme. Eén van onze conservatiefste universiteiten heeft het zelfs gepresenteerd om met toestemming van een hoogleraar een werk van één van haar studenten over het onderwerp uit te brengen. En dit alles niet omdat het syndicalisme een macht is die succesvol in praktijk wordt gebracht door de Europese arbeiders, maar omdat het – zoals ik al gesteld heb – officieel, door mensen met gezag bekrachtigd is.

Alsof het syndicalisme is uitgevonden door de filosofie van Bergson of de theoretische verhandelingen van Sorel en Berth 6), en het niet allang bestond en leefde onder de arbeiders, voordat deze mensen erover schreven. Wat het syndicalisme onderscheidt van de meeste filosofieën is, dat het een weerspiegeling is van de revolutionaire arbeidsfilosofie die opgevat en geboren wordt in de dagelijkse strijd, door de ervaringen van de arbeiders zelf en niet in universiteiten, academies, bibliotheken of in de geest van de één of andere geleerde ontstaan is. *De revolutionaire filosofie van de arbeid* is de werkelijke en wezenlijke betekenis van het syndicalisme.

Al in 1848 zag een groot aantal arbeiders de volslagen zinloosheid van politieke middelen als steun in hun economische strijd. Al in die tijd eiste men directe economische maatregelen tegenover de nodeloze energieverwasting van politieke middelen. Dat was niet alleen het geval in Frankrijk, maar zelfs al eerder in Engeland, waar Robert Owen 7), de ware revolutionaire socialist, soortgelijke gedachten propageerde.

Na jarenlang agiteren en experimenteren werd de gedachte aanvaard op de eerste vergadering van de *Internationale* in 1867 8), in de resolutie dat de economische bevrijding van de arbeiders het voornaamste doel van de revolutionairen moet zijn, waar al het andere ondergeschikt aan moet zijn. 9)

In feite bracht dit overtuigde radicale standpunt tenslotte de splitsing in de revolutionaire beweging van die dagen in twee facties teweeg: de ene, onder leiding van Marx en Engels, streefde naar politieke macht; de andere, onder leiding van Bakoenin en de Latijnse arbeiders, ging gestaag voort langs industriële en syndicalistische wegen. De verdere ontwikkeling van die twee vleugels is iedere weldenkende man en vrouw bekend; de ene heeft zich gaandeweg gecentraliseerd in een reusachtige machine, die als enig doel de verovering van de politieke macht binnen de bestaande kapitalistische staat heeft; de andere is een steeds belangrijker revolutionaire factor aan het worden, die door haar vijanden gevreesd wordt als de grootste bedreiging voor hun heerschappij.

Als afgevaardigde op het anarchistische congres van Parijs in 1900 10)

kwam ik voor het eerst in contact met de werking van het syndicalisme. De anarchistische pers had het syndicalisme al jarenlang daarvoor bediscussieerd; zodoende wisten wij anarchisten iets van het onderwerp af. Maar diegenen van ons die in Amerika woonden, moesten zich tevreden stellen met de theoretische zijde ervan.

In 1900 zag ik echter de gevolgen ervan op de arbeid in Frankrijk: de kracht, het enthousiasme en de hoop die het syndicalisme de arbeiders gaf. Ik had ook het geluk te horen spreken over de man die meer dan wie ook het syndicalisme in bewuste arbeidersbanen had geleid, Fernand Pelloutier. 11) Helaas kon ik deze opmerkelijke jongeman niet ontmoeten, omdat hij toen al erg aan kanker leed. 12) Maar waar ik ook ging, wie ik ook sprak, de liefde en toewijding voor Pelloutier was enorm en allen waren het erover eens, dat hij de ontevreden krachten in de Franse arbeidersbeweging bijeen had gebracht en hen geïnspireerd had tot een nieuw leven en een nieuw doel, het syndicalisme.

Bij mijn terugkeer in Amerika begon ik onmiddellijk de syndicalistische ideeën, vooral de directe actie en de algemene werkstaking, te propageren. Maar het was tegen dovemansoren, geen enkel begrip, zelfs niet onder de radicalere elementen, en volslagen ongeïnteresseerdheid in de arbeidersgeleerden.

In 1907 ging ik als afgevaardigde naar het anarchistische congres in Amsterdam 13) en toen ik in Parijs verbleef, ontmoette ik daar de actiefste syndicalisten van de *Confédération Générale du Travail* 14): Pouget 15), Delesalle 16), Monatte 17) en vele anderen. Wat meer zegt, ik had de gelegenheid het syndicalisme in haar dagelijkse werking, in haar meest constructieve en inspirerende vorm te zien.

Ik noem dit om aan te geven dat mijn kennis van het syndicalisme niet komt van Sorel, Bergson of Berth, maar van werkelijk contact met en observatie van het enorme werk dat verricht wordt door de Parijse arbeiders in de gelederen van de *Confédération*. Er zou een heel boekwerk voor nodig zijn om tot in de details te bespreken wat het syndicalisme voor de Franse arbeiders doet. In de Amerikaanse pers lees je alleen over verzetmethoden, stakingen en sabotage, over de conflicten van de arbeid met het kapitaal. Dat zijn ongetwijfeld heel belangrijke zaken en toch ligt de belangrijkste waarde van het syndicalisme veel dieper. Het ligt in de constructieve en opvoedkundige invloed op het leven en denken van de massa.

Het fundamentele verschil tussen het syndicalisme en de oude vakbonden is dit: terwijl de oude vakbonden zich zonder uitzondering binnen het loonstelsel en het kapitalisme bewegen, dat ze als onvermijdelijk erkennen, verwert het syndicalisme de huidige industriële toestand als onjuist en misdadig, waarvan de arbeider geen blijvende resultaten behoeft te verwachten.

Natuurlijk strijdt het syndicalisme net als de oude vakbonden voor onmiddellijke verbeteringen, maar het is niet zo onnozel te pretenderen dat de ar-

heid menselijke toestanden kan verwachten van een onmenselijke economische verhouding in de maatschappij. Het ontrukkt de vijand dus alleen datgene waartoe hij gedwongen kan worden; over het geheel genomen echter streeft het syndicalisme naar en concentreert zij haar krachten op de totale omverwerping van het loonstelsel. Het syndicalisme gaat nog verder: het streeft ernaar die arbeid te bevrijden van elke instelling die niet de vrije ontwikkeling van de productie voor het welzijn van de gehele mensheid tot doel heeft. Kortom, het uiteindelijke doel van het syndicalisme is de maatschappij opnieuw op te bouwen van haar huidige gecentraliseerde, autoritaire en brute staat tot een vrije samenleving, die gebaseerd is op gefedereerde groepen van arbeiders, die zich organiseren met economische en sociale vrijheid als grondslag.

Met dit doel voor ogen werkt het syndicalisme in twee richtingen: ten eerste ondermijnt het de bestaande instellingen; ten tweede ontwikkelt en schoolt het de arbeiders, kweekt een geest van solidariteit en bereidt hen voor op een volledig, vrij leven, als het kapitalisme zal zijn afgeschaft.

In wezen is het syndicalisme de economische uitdrukking van het anarchisme. Dat verklaart de aanwezigheid van zoveel anarchisten in de syndicalistische beweging. Net als het anarchisme bereidt het syndicalisme de arbeiders voor langs een directe economische weg, zowel als bewuste factoren in de grote hedendaagse strijd, alsook als bewuste factoren bij de heropbouw van de maatschappij langs autonome, industriële wegen, en tegen de verlamdende werking van het centralisme met zijn bureaucratische, corrumperende werking, wat inherent is aan alle politieke partijen.

Zich ervan bewust zijnde dat de vierkant tegenover elkaar staande belangen van kapitaal en arbeid nooit verzoend kunnen worden, moet het syndicalisme noodzakelijkerwijs de oude, verrotte, versleten vakbondsmethoden verwerpen en zich zowel uitspreken voor een openlijke oorlog tegen het kapitalisme als tegen elk instituut dat tegenwoordig het kapitalisme steunt en beschermt.

Als logische consequentie verwerpt het syndicalisme in haar dagelijkse strijd tegen het kapitalisme het loonstelsel, omdat het kapitaal en arbeid niet als gelijken erkent en daarom kan het geen enkele overeenkomst goedkeuren waarbij de één de macht heeft die te breken, terwijl de ander zich er zonder meer bij moet neerleggen.

Om soorgelijke redenen verwerpt het syndicalisme onderhandelingen in arbeidsconflicten, omdat een dergelijke procedure er alleen toe dient de vijand tijd te geven zich op de afloop van het gevecht voor te bereiden, waardoor juist het doel dat de arbeiders wilden bereiken, verijdeld wordt. Het syndicalisme komt eveneens op voor spontaniteit als de behoeder van de strijdkracht van de arbeid en ook omdat het de vijand ongemerkt overrompelt en hem daardoor dwingt tot een snelle regeling, wil het hem geen grote verliezen opleveren.

Het syndicalisme verwerpt een grote vakbondskas, omdat geld in de arbeidersgelederen net zo'n corrumperend element is als bij de kapitalisten. Wij in Amerika weten maar al te goed hoe waar dat is. 18) Als de arbeidersbeweging in dit land niet gesteund zou worden door zulke grote fondsen, zou ze niet zo conservatief zijn en zouden de leiders niet zo snel corrupt worden. De belangrijkste reden voor de tegenstand van het syndicalisme tegen een grote kas bestaat uit het feit dat er klassenonderscheid en jaloezie door ontstaan, die zo schadelijk zijn voor de solidariteit. De arbeiders, wier organisatie een goed gevulde kas bezit, beschouwen zich superieur aan hun armere broeders, net zoals ze denken beter te zijn dan de man die twee kwartjes per dag minder verdient.

De belangrijkste ethische waarde van het syndicalisme ligt in de nadruk die het legt op de noodzakelijkheid van de arbeid zich te ontdoen van verdeeldheid, parasitisme en corruptie binnen haar gelederen. Zij probeert toewijding, solidariteit en enthousiasme aan te kweken, die veel essentiëler en belangrijker zijn in de economische strijd dan geld.

Zoals ik al gesteld heb, is het syndicalisme uitgegroeid boven de teleurstellingen die de arbeiders ervaren hebben in politieke en parlementaire zaken. In de loop van haar ontwikkeling heeft het syndicalisme geleerd de staat — met haar spreekbuis, het vertegenwoordigende stelsel — te zien als één van de sterkste pijlers van het kapitalisme; precies zoals het geleerd heeft dat leger en kerk de belangrijkste steunpilaren van de staat zijn. Daarom heeft het syndicalisme het parlementarisme en de politieke werktuigen de rug toegekeerd en zich gericht op het economische strijdperk, de enige plaats waarop de gladiator Arbeid haar vijand succesvol tegemoet kan treden.

Historische ervaringen ondersteunen de syndicalisten in hun onverzoenlijke strijd tegen het parlementarisme. Velen die het politieke leven binnengetroden waren en zich niet wilden laten corrumperen, trokken zich uit het ambt terug om zich aan de economische strijd te wijden — Proudhon 19), de Nederlandse revolutionair Nieuwenhuis 29), Johann Most 21) en talloze anderen. Terwijl degenen die in het politieke moeras bleven steken, uiteindelijk hun vertrouwen beschaamd zagen zonder iets voor de arbeid bereikt te hebben. Maar het is niet nodig hier de politieke geschiedenis te bespreken. Het is voldoende te zeggen dat syndicalisten als gevolg van bittere ervaringen anti-parlementair zijn geworden.

Evenzo hebben de ervaringen hun anti-militaristische houding bepaald. Steeds weer is het leger gebruikt om stakers neer te schieten en om op het misselijkmakende patriotisme te wijzen 22), met als doel de arbeiders tegen zichzelf te verdelen en de meesters aan de buit te helpen. De inbreuk die het syndicalisme gemaakt heeft op het patriotische bijgeloof blijkt duidelijk uit de angst van de heersende klasse voor de loyaliteit van het leger en de strenge vervolging van anti-militaristen. 23) Natuurlijk beseft de heersende klasse veel

beter dan de arbeiders, dat als de soldaten weigeren hun superieuren te gehoorzamen, het gehele kapitalistische stelsel ten dode is opgeschreven. En waarom zouden de arbeiders zich opofferingen getroosten voor hun kinderen als die gebruikt kunnen worden om hun eigen ouders neer te schieten? Daarom is de anti-militaristische agitatie van het syndicalisme niet alleen logisch; het is ook uiterst praktisch en vérreikend omdat het de vijand berooft van zijn sterkste wapen tegen de arbeid.

Nu, wat betreft, de methoden die het syndicalisme gebruikt — de directe actie, sabotage en de algemene werkstaking.

Directe actie: bewust individueel of collectief pogen te protesteren tegen sociale wantoestanden of die te genezen door de systematische toepassing van de economische macht van de arbeiders.

Sabotage is beschreven als misdadig, zelfs door zogenaamde revolutionaire socialisten. Als je natuurlijk gelooft dat eigendom, dat de producent uitsluit van het gebruik ervan, gerechtvaardigd is, dan is sabotage inderdaad misdadig. Maar tenzij een socialist onder invloed blijft staan van onze burgerlijke moraal — een moraal die enkelen in staat stelt de aarde ten koste van velen te monopoliseren — kan hij niet consequent volhouden dat kapitalistisch eigendom heilig is. Sabotage ondermijnt deze vorm van persoonlijk eigendom. Is het daarom misdadig? Integendeel, het is ethisch in de meest juiste zin, omdat het de maatschappij helpt zich te ontdoen van haar ergste vijand, de schadelijkste factor in het maatschappelijk leven.

Sabotage geschiedt voornamelijk door met alle mogelijke middelen het gangbare productieproces te belemmeren, waarbij de vastbeslotenheid van de arbeiders om te geven naar wat ze ontvangen, en niet meer, wordt gedemonstreerd. Ten tijde van de Franse spoorwegstaking van 1910 bijvoorbeeld, werden bederfelijke waren vervoerd in langzaam rijdende treinen of in tegengestelde richting van wat de bedoeling was. Wie behalve de meest doorgewinterde filistijn zal dat misdadig noemen? Als de spoorwegmensen zelf honger lieden en het 'onschuldige publiek' niet genoeg solidariteitsgevoel bezit om erop aan te dringen dat deze mensen genoeg krijgen om van te leven, heeft het de sympathie van de stakers verspeeld en moet het de consequenties dragen.

Een andere vorm van sabotage tijdens deze staking bestond uit het plaatsen van zware kisten op goederen waarop stond 'Voorzichtig', glaswerk en kostbare wijnen. Volgens de wet mag dit een misdaad geweest zijn, maar vanuit de gewone man gezien was het een heel zinnige taak. Hetzelfde geldt voor het in de war sturen van een weefgetouw in een weverij of het handelen volgens de letters van de wet, met al zijn bureaucratische rompslomp, wat de Italiaanse spoorwegmensen deden, waarmee ze de spoorwegen in verwarring brachten. Met andere woorden, sabotage is alleen maar een verdedigingswapen in de industriële strijd, dat des te effectiever is omdat het het kapitalisme

raakt op de meest kwetsbare plaats, de portemonnaie.

Onder algemene werkstaking verstaat het syndicalisme het stilleggen van het werk, het staken van de arbeid. Een dergelijke staking hoeft niet uitgesteld te worden totdat alle arbeiders van een bepaalde plaats of een bepaald land er gereed voor zijn.

Zoals zowel door Pelloutier, Pouget als anderen, en vooral door de recente gebeurtenissen in Engeland is aangetoond, kan de algemene werkstaking begonnen worden door één industrie en een ontstellende macht uitoefenen. Het is alsof men plotseling roept 'Houd de dief'. Onmiddellijk zullen anderen het geroep overnemen tot de lucht er vol van is. De algemene werkstaking, begonnen door een bewuste organisatie, door één industrietak of door een kleine, bewuste minderheid onder de arbeiders, vormt de industriële kreet 'Houd de dief', die snel overgenomen wordt door vele andere industrieën en zich binnen korte tijd als een lopend vuurtje verspreidt.

Eén van de bezwaren van de politici tegen de algemene werkstaking is dat ook de arbeiders onder de ontberingen zouden leiden. In de eerste plaats zijn de arbeiders aan honger gewend; in de tweede plaats is het zeker dat een algemene werkstaking sneller zal uitmonden in een regeling dan een gewone staking. Kijk maar eens naar de transport- en mijnstakingen in Engeland: hoe snel de machthebbers van staat en kapitaal gedwongen werden vrede te sluiten. Bovendien erkent het syndicalisme het recht van de producenten op de zaken die zijzelf tot stand hebben gebracht; namelijk het recht van de arbeiders zichzelf te helpen als de staking niet uitmondt in een snelle overeenkomst.

Als Sorel stelt dat de algemene werkstaking een noodzakelijke inspiratie is voor de bevolking om het leven zin te geven, drukt hij een gedachte uit die de anarchisten nooit nagelaten hebben te benadrukken. Toch ben ik het niet met Sorel eens dat de algemene werkstaking een 'sociale mythe' is die wellicht nooit verwezenlijkt kan worden. Ik geloof dat de algemene werkstaking een feit zal worden zodra de arbeid haar volle waarde beseft — zowel haar destructieve als constructieve waarde, wat inderdaad vele arbeiders over de gehele wereld zich beginnen te realiseren.

Deze syndicalistische gedachten en methoden kunnen sommigen als louter negatief zien, hoewel ze het geenszins zijn wat betreft hun gevolgen op de huidige maatschappij. Maar het syndicalisme heeft ook een direct positief aspect. In feite wordt veel meer tijd en moeite besteed aan die fase dan aan alle andere. Verscheidene vormen van het syndicalistische werk zijn ontworpen om de arbeiders zelf binnen de huidige sociale en industriële situatie voor te bereiden op het leven in een nieuwe en betere maatschappij. Voor dat doel worden de massa's voorbereid, met wederzijdse hulp en broederschap wordt hun initiatief en zelfbewustzijn ontwikkeld en een *esprit de corps* gesteund, waarvan de solidariteit van doel en gemeenschap van belangen van het internationale

proletariaat de ziel vormt.

De belangrijkste van deze activiteiten zijn de *mutualités* of verenigingen voor wederzijdse hulp, die werden opgericht door de Franse syndicalisten. Hun doel is om allereerst werk te vinden voor werkloze leden en die wederzijdse bijstand te bevorderen, die berust op het bewustzijn dat de arbeidersbelangen over de gehele wereld gelijk zijn.

In zijn 'De arbeidersbeweging in Frankrijk' stelt de heer L. Levine dat in 1902 meer dan 74.000 arbeiders op een totaal van 90.000 sollicitanten door deze verenigingen aan werk geholpen werden, zonder gedwongen te worden zich te onderwerpen aan de afpersing van de zwendelaars op de arbeidsbureaus.

Deze vormen zowel een bron van diepe vernedering van de arbeider als van de meest schaamteloze uitbuiting. Dat geldt vooral voor Amerika, waar de arbeidsbureaus in vele gevallen eveneens verkapte detective-bureaus zijn, die werkloze arbeiders met valse beloften van vast en winstgevend werk, stakingen laten breken.

De Franse Confédération was zich al lang bewust van de valse rol van arbeidsbureaus als bloedzuigers op de werkloze arbeider en broedplaatsen van laaghartigheid. Door te dreigen met een algemene werkstaking dwongen de Franse syndicalisten de regering de zwendelaars van de arbeidsbureaus aan te pakken en de eigen *mutualités* van de arbeiders hebben deze bijna geheel vervangen, tot groot economisch en moreel voordeel van de arbeid.

Naast de *mutualités* hebben de Franse syndicalisten andere activiteiten ontplooid, die ten doel hebben de arbeid tot nauwere banden van solidariteit en wederzijdse hulp aaneen te smeden. Hieronder vallen de pogingen om arbeiders bij te staan, die van plaats tot plaats trekken. Zowel de praktische als de ethische waarde van een dergelijke bijstand is van onschatbare waarde. Het schept een geest van kameraadschap en geeft een gevoel van zekerheid je één te voelen met de grote arbeidersfamilie. Dat is één van de belangrijkste gevolgen van de syndicalistische geest, in Frankrijk en andere Latijnse landen. Wat is er juist in dit land een geweldige behoefte aan dergelijk werk. Kan er nog iemand twijfelen aan de betekenis van het bewustzijn van de arbeiders, die uit Chicago naar bijv. New York komen en er zeker van zijn daar bij kameraden huisvesting en voeding te krijgen tot ze werk hebben gevonden? Dit soort werk is de arbeidsorganen in dit land volkomen vreemd en als gevolg daarvan is de rondtrekkende arbeider die werk zoekt — de 'knapzak' — voortdurend overgeleverd aan de genade van de veldwachter en agent, een slachtoffer van landloperswetten en vormt het ongelukkige materiaal, waaruit onder de druk der omstandigheden het leger der onderkruipers wordt gerecru-teerd.

Toen ik op het hoofdkantoor van de Confédération was, heb ik herhaaldelijk meegemaakt dat arbeiders, die met hun vakbondskaat uit verschillende delen van Frankrijk en zelfs uit andere Europese landen kwamen, voedsel

en huisvesting kregen en werden aangemoedigd door elk bewijs van broederschap en door hun medearbeiders van de Confédération op hun gemak werden gesteld. Dankzij deze syndicalistische activiteiten wordt de Franse regering tot op zekere hoogte gedwongen het leger te gebruiken als stakingsbreker, omdat maar weinig arbeiders zich dankzij de inspanningen en tactieken van het syndicalisme voor dergelijke diensten laten lenen.

Niet minder belangrijk dan het wederzijdse hulpwerk van de syndicalisten is de samenwerking die door hen tot stand is gebracht tussen de stad en het platteland, tussen de fabrieksarbeider en de boerenknecht of de pachter, die de arbeiders van voedsel voorziet tijdens stakingen of voor de kinderen van de staker zorgt. Deze vorm van praktische solidariteit is in dit land voor het eerst toegepast tijdens de Lawrencestaking 24) en met inspirerende gevolgen.

En al deze syndicalistische activiteiten zijn doordrongen van opvoedkundig werk, dat stelselmatig wordt doorgevoerd op alle avondscholen, waar alle onderwerpen van vitaal belang behandeld worden vanuit een onbevooroordeeld, libertair standpunt — niet de gekunstelde 'kennis', waarmee de hoofden in onze openbare scholen worden volgepropt. Het opvoedkundige gebied is werkelijk fenomenaal, met inbegrip van geslachtshygiëne, de verzorging van vrouwen tijdens zwangerschap en bevalling, het verzorgen van huis en kinderen, sanitaire voorzieningen en algemene hygiëne; in feite krijgt elke tak van het menselijk weten — wetenschap, geschiedenis, kunst —, tezamen met de praktische toepassing ervan, grondige aandacht in de daarvoor opgerichte arbeidersbibliotheken, apotheken, bij concerten en festivals, waaraan de grootste artiesten en littérateurs van Parijs het als een eer beschouwen mee te mogen werken.

Eén van de belangrijkste taken van het syndicalisme is de arbeiders *nu* voor te bereiden op hun rol in een vrije maatschappij. Daarom geven de syndicalistische organisaties hun leden tekstboeken over elke handel en industrie, die erop gericht dat de arbeider op zijn gebied deskundig te maken, meester van zijn vak, met als doel hem bekend te maken met alle takken van zijn industrie, zodat, wanneer de arbeid tenslotte de productie en distributie overneemt, de bevolking volledig voorbereid zal zijn op het succesvol beheren van de eigen zaken.

Een voorbeeld van de effectiviteit van deze opvoedkundige campagne van het syndicalisme wordt gegeven door de Italiaanse spoorwegmensen, wier grondige beheersing van alle details van het transportwezen zo groot is, dat ze de Italiaanse regering konden aanbieden de spoorwegen van het land over te nemen en de verzekering konden geven dat de exploitatie economischer zou verlopen en met minder ongelukken gepaard zou gaan dan nu onder de regering het geval is.

Hun vermogen de productie voort te zetten, is treffend aangetoond door de syndicalisten in verband met de glasblazersstaking in Italië. Daar besloten

de stakers in plaats van stil te blijven zitten tijdens de staking, zelf de glasproductie voort te zetten. De prachtige solidariteit die het gevolg was van de syndicalistische propaganda, stelde hen in staat binnen ongelooflijk korte tijd een glasfabriek op te zetten. Een oud gebouw, dat voor dat doel gehuurd werd en waarvan het in de juiste staat brengen normaal maanden gekost zou hebben, werd binnen een paar weken door de solidaire arbeid van de arbeiders, die geholpen werden door hun kameraden die na hun werktijd met hen mee zwoegden, in een glasfabriek veranderd. Daarna namen de stakers hun glasfabriek in gebruik en tijdens de staking bleek hun coöperatieve werk- en distributieplan op elk denkbaar gebied zo bevredigend te zijn geweest, dat de experimentele fabriek permanent werd gemaakt en een deel van de glasblaasindustrie in Italië is nu in handen van de coöperatieve arbeidersorganisaties.

Deze toegepaste scholingsmethode oefent de arbeider niet alleen in zijn dagelijkse strijd, maar dient ook om hem te wapenen voor de beslissende strijd en de toekomst, als van hem verwacht wordt dat hij zijn plaats in de gemeenschap kan innemen als intelligent, bewust wezen, wanneer het kapitalisme is afgeschaft.

Bijna alle leidende syndicalisten zijn het er met de anarchisten over eens dat een vrije maatschappij alleen kan ontstaan door vrije associatie en dat het uiteindelijk succes zal afhangen van de intellectuele en morele ontwikkeling van de arbeiders, die het loonstelsel zullen vervangen door een nieuwe sociale orde, gebaseerd op solidariteit en economisch welzijn voor allen. Dat is het syndicalisme in theorie en praktijk.

BRIEF AAN HAVELOCK ELLIS 25)

Bristol, 8 november 1925

Beste mijnheer Ellis,

Uw vriendelijke brief van 24 oktober werd naar deze stad doorgestuurd, waar ik sinds 16 oktober ben om een reeks lezingen over het Russische drama te houden. Dezelfde reeks zal ik herhalen in Londen in het Keats House, te beginnen op 12 november. Ik durf niet te hopen dat u zin of tijd hebt enkele van de lezingen die u zouden kunnen interesseren, bij te wonen. Maar als u in de gelegenheid zou zijn, zou ik inderdaad heel blij zijn.

Hartelijk dank voor de vriendelijke recensie van *My Disillusionment in Russia* (26). Uw welwillende woorden betekenen veel voor mij, maar waarom denkt u dat ik het niet met u eens ben over de mogelijkheden van een revolutie om werkelijk anarchisme voort te brengen? Ik ben het er wel mee eens. Voorzover ik me kan herinneren, heb ik nooit geloofd dat revoluties een nieuwe sociale structuur zullen inleiden, die op individuele vrijheid en vrijwillige samenwerking zal berusten. Ik geloof WEL dat het huidige stelsel niet zal verdwijnen zonder een gewelddadige opstand. Niet omdat ik voor geweld ben, maar omdat oude instellingen een enorme hardnekkigheid vertonen om voort te blijven bestaan. Ik heb echter in het verleden niet geloofd, en het komt zeker nu niet in me op, dat een gewelddadige verandering van instellingen genoeg zou zijn om een nieuw tijdperk in te luiden.

Het is waar dat mijn Russische ervaringen me hebben doen zien wat ik voordien niet zag, namelijk de dwingende noodzaak van opvoedkundig werk, dat de mensen zou kunnen helpen bevrijden van hun diepgewortelde fetisjismen en bijgeloven. Met vele revolutionairen geloofde ik dwaas, dat het belangrijkste was om de bevolking in opstand te brengen tegen onderdrukkende instellingen en dat al het andere vanzelf zou gaan. Nu evenwel onderken ik het bedriegelijke in deze opvatting van Bakoenin, nl. dat de 'geest der vernietiging ook een opbouwend element bevat' (27) – hoezeer ik hem in andere opzichten ook blijf waarderen.

Het Russische experiment heeft zonder meer nagelaten deze gedachte gestalte te geven. De mensen die zo heldhaftig de revolutie maakten, werden zo

gemakkelijk in het gareel gebracht en zo gemakkelijk ondergeschikt gemaakt aan de communistische staat, omdat hen geleerd was dat het voldoende is een revolutie te maken, de rest komt vanzelf wel. Twee jaar in Rusland dwongen me mijn waarden te herzien. Ik verzeker u dat het niet eenvoudig was. Ik heb ontdekt dat niet wat andere mensen van je denken het moeilijkste te dragen is, maar wat je van jezelf denkt. Net zo moeilijk is het besef dat je het bij het verkeerde eind hebt gehad. Wel, er bleef niets anders over dan de feiten onder ogen te zien, wat ik geloof dat ik gedaan heb.

Ik herhaal dat ik nog steeds geloof dat sociale veranderingen niet hebben plaatsgevonden en niet kunnen plaatsvinden zonder strijd. Tenslotte zijn revoluties niets anders dan breekpunten van toegenomen evolutionaire krachten. Een dergelijk breekpunt is inherent aan de natuur en komt tot uitdrukking in gewelddadige stormen. Evenzo zijn de krachten inherent aan het leven. Elke verandering van het oude naar iets nieuws schept gewelddadige opstanden in ons bestaan. Dergelijke opstanden vinden dus ook plaats in het sociale en economische leven van de wereld. Maar ik ben tot de conclusie gekomen dat de mate van geweld in een revolutie volledig zal afhangen van de mate van voorbereiding van de met elkaar in conflict zijnde krachten — de mate van INWENDIGE voorbereiding.

Met voorbereiding bedoel ik het uitgroeien boven oude gewoontes en gedachten. Ik weet dat dat een moeilijk proces is en toch zullen de mensen zich bewust moeten zijn van het proces en bereid zijn het te doorlopen als revoluties niet willen eindigen in een nieuw despotisme dat het oude overtreft in tirannie, zoals in het verleden gebeurd is. Ik besef dat we net zo min revoluties kunnen maken als voorkomen. Ze zijn net zo onontkoombaar als vulkanen. Maar we zullen in ieder geval een eindeloze herhaling van de fouten en wreedheden uit het verleden voorkomen. In mijn kritische werk tegen het huidige Russische regiem word ik voortdurend geconfronteerd met de suggestie dat de Bolsjewieken per slot van rekening alleen maar de methoden van de Jacobijnen herhalen en niet anders konden. Dat lijkt me een absurd standpunt, vooral van mensen die hun geloof in de vooruitgang uitspreken. Ik kan nooit begrijpen wat ze met vooruitgang bedoelen, als ze het eens zijn met de in het verleden gehanteerde methoden. Voor mij betekent vooruitgang niet alleen verandering van ideeën, maar ook van methoden. Daar zitten we dan, 140 jaar na de Franse Revolutie, met vooruitgang op elk gebied van het menselijk denken en maatschappelijke aangelegenheden en toch hebben we niets beters weten te ontwikkelen dan een fotografische herdruk van de methoden van de Franse Revolutie. 28) In feite hebben we, om een Amerikaanse uitdrukking te gebruiken, "gone the French Revolution one better". Zelfs toen de Jacobijnen op het hoogtepunt van hun macht stonden, slaagden ze er niet in elke gedachte, elke levensadem zo volledig te onderdrukken als de Bolsjewieken nu doen. Daarom vind ik dat de houding van veel mensen jegens Rusland en de Russische realiteit niets anders dan grote geestelijke verwarring en onwelwil-

lendheid of onvermogen om de feiten onder ogen te zien, aantoont.

Neem bijvoorbeeld de houding van de socialistische en vakbondselementen in dit land. Ze doen hun uiterste best om het voortgaande tij der reactie in te dammen, en terecht. Toch willen diezelfde mensen niets te maken hebben met ook maar de geringste kritiek op de verschrikkelijke reactie in Rusland. Alle goede mensen, zoals Shaw, Col. Wedgwood, Wells, de heer Lansbury 29) en de rest, haastten zich de communisten te verdedigen, wat natuurlijk heel prijzenswaardig is. Toch bewaren ze het stilzwijgen over het gruwelijke feit dat politieke tegenstanders van het Russische regiem zelfs niet het recht hebben te vragen op borgtocht vrijgelaten te worden of zich te verdedigen. 30) Eerlijk gezegd kan ik dergelijke tegenstrijdigheden niet uitstaan. Ik ben het zeker niet eens met de vervolging van communisten. Maar ertegen protesteren en je mond houden over een even groot, zo niet groter kwaad, omdat dergelijke zaken in Rusland in naam van het socialisme plaatsvinden 31), vind ik smerig hypocriet.

Wel, ik zou door kunnen blijven gaan, maar ik wil u niet lastig vallen met een lange brief. Ik wil echter wel dat u weet, dat ik niet zo dom ben te geloven dat revoluties in hun gunstigste geval tot anarchisme zullen leiden. Ze kunnen de weg effenen, maar er zal nog geweldig veel werk verricht moeten worden voor het anarchisme de basis zal vormen van individueel en maatschappelijk leven. Van één ding ben ik echter zeker, dat geen enkele andere theorie de inherente kwaliteit bezit om individuele vrijheid en sociale harmonie tot stand te brengen.

Vriendelijke groeten
Emma Goldman

SOCIALISME: GEVANGEN IN DE POLITIEKE VAL

De legende leert ons dat gezonde, pasgeboren kinderen de jaloezie en haat opwekten van boze geesten. Tijdens de afwezigheid van de trotse moeders slopen de boosdoeners de huizen binnen, ontvoerden de babies en lieten mismaakte, afzichtelijke monsters achter.

Met het socialisme is hetzelfde gebeurd. Jong en krachtig schreeuwde het de wereld haar verzet toe, waardoor ze de jaloezie der kwaadaardigen opwekte. Ze slopen toe toen het socialisme dat het minst verwachtte en maakten zich uit de voeten met achterlating van een mismaakte, die nu voortstompelt onder de naam socialisme.

Bij haar geboorte verklaarde het socialisme alle gevestigde instellingen de oorlog. Haar doel was elke onrechtvaardigheid te vellen en te vervangen door economisch en sociaal welzijn en harmonie.

Twee fundamentele beginselen gaven het socialisme leven en kracht: het loonstelsel en diens meester, het privé-eigendom. De wreedheid, misdadigheid en onrechtvaardigheid van deze beginselen waren de vijanden waartegen het socialisme haar bitterste aanvallen en kritiek richtte. Daar privé-eigendom en het loonstelsel de sterkste steunpilaren van de maatschappij zijn, werd iedereen die hun wreedheid wilde aantonen, veroordeeld als een vijand van de maatschappij, een gevaarlijke figuur, een revolutionair. Er was een tijd dat het socialisme deze bijnamen met opgeheven hoofd droeg en voelde dat de haat en vervolgingen van haar vijanden haar beste eigenschappen waren.

Dat is niet het geval met het socialisme dat gevangen is in de val der kwaadaardigen, de politieke monsters. Dit soort socialisme heeft òf de onwrikbare aanvallen op het bolwerk van het huidige stelsel geheel opgegeven òf is zwaker geworden en van vorm veranderd en onherkenbaar geworden.

Het doel van het socialisme is tegenwoordig het kronkelpad van de politiek als middel om de staat te veroveren. Toch is het juist de staat die het machtigste wapen vormt ter ondersteuning van het privé-eigendom en ons verkeerde en ongelijke systeem. Het is de macht die het stelsel verdedigt tegen elke opstandige, bewust revolutionaire aanval.

De staat is georganiseerde uitbuiting, georganiseerde macht en misdaad. En voor de hypnotiserende manipulaties van ditzelfde monster is het socialisme

een gewillige prooi geworden. De vertegenwoordigers van het socialisme zijn toegewijder in hun godsdienstige geloof in de staat dan de conservatiefste staatsaanhangers.

Het socialistische verwijt is, dat de staat niet half genoeg gecentraliseerd is. De staat, zeggen ze, moet niet alleen het politieke gebied van de maatschappij controleren, ze moet de opperbeheerder worden, alsmede de bron van het industriële leven van de bevolking, omdat alleen daardoor bijzondere voorrechten, trusts en monopolies zouden kunnen verdwijnen. Het komt nooit bij deze aborteurs van een grote gedachte op dat de staat de kilste, meest onmenselijke monopolist is en dat zodra de economische diktatuur zou worden toegevoegd aan de al hoogste politieke staatsmacht, haar ijzeren hielen dieper zouden snijden in het vlees van de arbeid dan die van het huidige kapitalisme.

Natuurlijk zal gesteld worden dat het socialisme niet naar een dergelijke staat streeft, dat zij een werkelijke, rechtvaardige, democratische, oprechte staat wil. Helaas, de werkelijke, oprechte en rechtvaardige staat is net als de ware, oprechte, rechtvaardige God, die tot nu toe nooit ontdekt is. De ware God is volgens goede christenen vriendelijk en liefdevol, rechtvaardig en oprecht. Maar wat heeft hij bewezen in werkelijkheid te zijn? Een tirannieke, oorlogszuchtige, bloeddorstige en onrechtvaardige God. Hetzelfde is het geval met de staat, of die nu een republikeinse, democratische of socialistische kleur heeft. Altijd en overal heeft zij gestaan en moet zij staan voor de *suprematie* en daardoor voor slavernij, onderwerping en afhankelijkheid.

Wat moeten de politieke toneelknechten grinniken als ze door de stormloop van de bevolking op de nieuwste voorstelling van het politieke toneelstuk zien. De arme, bedrogen, kinderlijke mensen die eeuwig en altijd leven op het politieke patentgeneesmiddel, of dat nu de republikeinse olifant, de democratische koe of de socialistische muilezel is, waarvan het knorren alleen maar een nieuw deuntje uit de politieke muziekdoos is.

De modderige wateren van het politieke leven stijgen een tijdlang, terwijl zich daaronder het gigantische, vraatzuchtige, tweedracht zaaierende, corrupte en verdorven beest beweegt, dat meedogenloos zijn slachtoffers verslindt. Alle politici zijn, hoe eerlijk ze ook mogen zijn (als een dergelijke afwijking ook maar enigszins mogelijk is) niets anders dan kleinzielige hervormers en als zodanig bestendigers van het huidige stelsel.

Aanvankelijk was het socialisme absoluut en onherroepelijk tegen dit stelsel gekant. Het was anti-autoritair, anti-kapitalistisch, anti-godsdienstig; kortom, het kon en wilde met geen enkele tegenwoordige instelling vrede sluiten. Maar omdat het door de kwade geesten der politiek op een dwaalspoor werd gebracht, belandde het in de val en nu heeft het nog maar één verlangen — zich te schikken naar de nauwe grenzen van haar kooi, deel van diezelfde macht die het mooie kind van het socialisme heeft vermoord en een afzichtelijk monster heeft achtergelaten, te worden.

Sinds de dagen van de oude *Internationale*, sedert de strijd tussen Bakoevinn en Marx en Engels heeft het socialisme langzaam maar zeker haar strijdlust verloren — haar strijdbare geest en sterke revolutionaire neigingen — omdat het zich steeds meer heeft laten misleiden door politiek gewin en overheidsbaantjes. En het socialisme is steeds machtelozer geworden om zich uit de politieke hypnose wakker te schudden, waardoor apathie en passiviteit verspreid werden naarmate de politieke successen toenamen.

De massa's worden gedruild en geconserveerd voor de politieke koelkamer van de socialistische campagnes. Elke directe, onafhankelijke en moedige aanval op het kapitalisme en de staat wordt ontmoedigd of verboden. De domme kiezers wachten geduldig de ene politieke vertoning na de andere af tot de kameraden acteurs in het theater een show opvoeren en misschien voor een nieuwe stunt zorgen. Intussen dienen de socialistische congreslieden meterslange resoluties voor de prullemand in en stellen de bestending van dezelfde zaken voor die het socialisme eens van plan was omver te werpen. En de socialistische burgemeesters zijn bezig de zakenbelangen van hun steden veilig te stellen, dat ze in vrede mogen leven, een socialistische burgemeester zal hen nooit schade berokkenen. En als men dergelijke Jan Klaassen en Katrijnvoorstellingen bekritiseert, worden de getrouwe socialistische aanhangers verontwaardigd en zeggen dat we moeten wachten tot de socialisten de meerderheid hebben.

De politieke val heeft het socialisme van een trotse, onverzoenlijke houding van een revolutionaire minderheid, die zaken van fundamenteel belang en de bolwerken van rijkdom en macht bestrijdt, veranderd in een kamp van intriganten, de logge politieke meerderheid, die zich bezighoudt met onbelangrijke dingen, met zaken die nauwelijks de kern raken, maatregelen die gebruikt worden als politiek aas door lauwe hervormers: bejaardenvoorzieningen, iniatief-ontwerpen en referenda, het terugroepen van rechters en andere soortgelijke opzienbarende en verschrikkelijke zaken.

Om deze 'revolutionaire' maatregelen te bereiken, gaat de élite in de socialistische gelederen voor de meerderheid door de knieën, draagt daarbij het palmblad van het compromis en geeft zich over aan elk denkbaar bijgeloof, elk vooroordeel, elke domme traditie. Zelfs de socialistische politici weten dat de stemmende meerderheid intellectueel ongelooflijk ontwetend is, dat het nauwelijks het ABC van het socialisme kent. Daarom zou je denken dat het doel van deze 'wetenschappelijke' socialisten het verheffen van de massa tot intellectuele hoogte zou zijn. Maar niets daarvan. Dat zou de gevoelens van de meerderheid te zeer kwetsen. Daarom moeten de leiders afdalen tot het lage niveau van hun kiezers, daarom moeten ze de onwetendheid en de vooroordelen van de kiezers tegemoet treden. En dat is precies wat het socialisme gedaan heeft sinds het gevangen raakte in de politieke val.

Eén van de gemeenplaatsen van het socialisme is tegenwoordig de evolutie-

idee. Laten we in godsnaam geen revolutie krijgen, wij zijn vreedzame mensen, we willen evolutie. Ik zal nu niet proberen te bewijzen dat evolutie de groei van een lagere naar een hogere geesteshouding moet betekenen en dat socialisten dus vanuit hun eigen evolutionaire standpunt jammerlijk gefaald hebben, omdat ze al hun oorspronkelijke beginselen hebben teruggenomen. Ik wil alleen deze wonderbaarlijke zaak, de socialistische evolutie, onderzoeken.

Dankzij Karl Marx en Engels zijn we ervan verzekerd dat het socialisme zich van utopie tot wetenschap heeft ontwikkeld. 32) Rustig aan, heren, het utopische socialisme zou zich niet in de politieke val hebben laten lokken, het zou nooit vrede hebben gesloten met het moorddadige stelsel, het heeft geestdrift, vuur, moed en idealisme opgewekt en inspireert nog steeds. Het is een vorm van socialisme, die niets te maken wil hebben met de walgelijke, kruiperige compromissen van Berger 33), Hillquit 34), Ghent 35) en andere dergelijke 'wetenschappelijke' heren.

Elke moedige poging om een grote verandering te brengen in de bestaande situatie, elke verheven visie over nieuwe mogelijkheden voor het menselijk ras wordt bestempeld als utopisch. Als het 'wetenschappelijke' socialisme activiteiten gaat vervangen door stilstand, moed door lafheid, durf door berusting, trots door onderdanigheid, dan hadden Marx en Engels ondanks alle diensten die ze het socialisme hebben bewezen, misschien beter niet hebben kunnen leven.

Maar ik ontken dat het zogenaamde wetenschappelijke socialisme bewezen heeft superieur te zijn aan het utopische socialisme. Zeker als we het falen van enkele voorspellingen van de grote profeten onderzoeken, zullen we zien hoe arrogant en aanmatigend de wetenschappelijke stellingen zijn. Marx was ervan overtuigd dat de middenklasse van het strijdtoneel zou verdwijnen, waardoor er slechts twee elkaar bestrijdende klassen zouden overblijven, de kapitalistische en de proletarische klasse. Maar de middenklasse is zo brutaal geweest kameraad Marx niet te gehoorzamen.

De middenklasse groeit overal en is inderdaad de sterkste bondgenoot van het kapitalisme. In feite is de middenklasse nog nooit zo sterk geweest als tegenwoordig, waarvoor duizend voorbeelden aangehaald kunnen worden, maar met name door te wijzen op de hoge heren in de socialistische beweging — advocaten, ministers en kleine zakenlieden — die de beweging teisterden. Ze maken van het socialisme een respectabele, burgerlijke, gezagsgetrouwe beweging, omdat zijzelf die stroming vertegenwoordigen. Het is onvermijdelijk dat ze gebruik maken van propagandamiddelen die bij iedereen in de smaak vallen en het stelsel van diefstal en uitbuiting versterken.

Marx voorspelde dat de arbeider arm zou worden in verhouding tot het toenemen van de rijkdommen. Dat gebeurde echter niet op de manier die Marx hoopte. De arbeidersmassa's worden wel armer, maar dat heeft de opkomst van een arbeidersaristocratie in de arbeidersgelederen niet verhindert.

Een klasse van snobs, die — dankzij hogere lonen en gerespecteerde posities, maar voornamelijk omdat ze iets gespaard hebben of zich enig eigendom verworven hebben — elke medeleven met de eigen soort verloren heeft en zich nu op luide toon tegen revolutionaire middelen verklaart. De waarheid is dat de gehele tegenwoordige socialistische partij gerecruteerd wordt uit deze arbeidsaristocratie; daarom willen ze niets te maken hebben met diegenen die voor revolutionaire, anti-politieke methoden zijn. De mogelijkheid burgemeester of congreslid te worden, of een hoge functie te bekleden, is te verleidelijk om deze parvenu's iets te laten ondernemen dat een dergelijke schitterende kans in gevaar zou kunnen brengen.

Maar hoe zit het dan met het veelgeprezen klassebewustzijn van de arbeiders, dat zoiets toestaat? Waar en hoe laat zich dat gelden? Als het een aangeboren kwaliteit was, zouden de arbeiders dat al lang hebben laten zien en hun eerste daad zou dan het opruimen van advocaten, ministers en zwendelaars in onroerend goed, de meest parasiterende figuren in de maatschappij, uit de socialistische gelederen zijn.

Klassebewustzijn kan nooit getoond worden in de politieke arena, want de belangen van de politicus en de kiezer zijn niet gelijk. De één mikt op een functie, terwijl de ander voor de kosten moet opdraaien. Hoe kan er dan begrip tussen hen bestaan?

Solidariteit van belangen ontwikkelt het klassebewustzijn, wat is aange-toond in de syndicalistische en elke andere revolutionaire beweging, in het bewuste pogen het huidige stelsel omver te werpen, in de grote strijd die ten behoeve van een nieuw bouwwerk gevoerd wordt tegen elke huidige instelling.

De politieke socialistenvan bekommern zich in het geheel niet om een dergelijk klassebewustzijn. Integendeel, ze bestrijden het op leven en dood. In Mexico wordt klassebewustzijn getoond, zoals sinds de grote Franse Revolutie niet meer voorgekomen is. De werkelijke en ware proletariërs, de beroofde en tot slaaf gemaakte dwangarbeiders strijden voor land en vrijheid. Het is waar dat ze niets weten van de theorie van het wetenschappelijke socialisme, of van de materialistische geschiedsopvatting, zoals die verkondigd wordt in Marx's *Das Kapital*, maar ze weten met mathematische nauwkeurigheid dat ze als slaaf verkocht zijn. Ze weten ook dat hun belangen tegengesteld zijn aan die van de landrovers en dat ze tegen die klasse, tegen die belangen in opstand zijn gekomen.

Hoe staan de klassebewuste monopolisten van het wetenschappelijke socialisme tegenover deze prachtige opstand? Met kreten als 'bandieten, piraten, anarchisten, domkoppen' — die niet in staat zijn de economische noodzaak te begrijpen of te interpreteren. En, wat voorspelbaar is, het verlammeffect van de politieke val staat hen niet toe hun sympathie uit te drukken voor de sublieme woede van de onderdrukten. Het moet binnen knellende, legale banen gebeuren, terwijl de Indiaanse Yaquis, de Mexicaanse dwangarbeiders, alle wetten overtreden, alle eigendom aangevallen hebben en zelfs zo brutaal

zijn geweest het land van de onteigenaars te onteigenen, ze hebben hun tirannen en beulen teruggedrongen. Hoe kunnen vreedzame sollicitanten naar politieke baantjes dergelijk gedrag dan ook goedkeuren? Omdat het socialisme zijn best doet voor de vleespotten van de staat, de trouwste beschermers van het eigendom, kan het zich onmogelijk aansluiten bij een beweging die zo brutaal het eigendom aanvalt. Aan de andere kant is het geheel in overeenstemming met de politieke doelen van de partij om diegenen, die zouden kunnen bijdragen aan de kieskracht van het klassebewuste socialisme, aan zich te binden. Zie hoe zacht de godsdienst wordt aangepakt, hoe het drankverbod wordt goedgekeurd, hoe het anti-Aziatische en negerprobleem wordt aangepakt, kortom, hoe elk spookachtig vooroordeel met fluwelen handschoenen wordt aangepakt om maar geen tere zieltjes te kwetsen.

NOTEN

- 1) Bedoeld wordt de 'Haymarket-affaire', als gevolg waarvan zeven anarchisten ter dood werden veroordeeld (1886). Zie vooral:
H. David – The history of the Haymarket Affair. New York, 1963 (Collier)
P.S. Foner (ed.) – The autobiographies of the Haymarket martyrs. New York, 1977 (Monad)
L. Adamic – Dynamite, the story of class violence in America. New York 1934 (Viking)
P.S. Foner – History of the labor movement in the United States. 4 delen. New York, 1975 (New World). Deel II.
H. Karasek – Amerika oder die deutschen Gastarbeiter greifen zur Bombe, der Schauprozess von Chicago 1886, sowie 'die Angeklagten der Angeklagten' in einer Revision. Frankfurt, z.j. (Freie Gesellschaft).
- 2) Zie voor de IWW:
J. Kornbluh (ed.) – Rebel voices: an I.W.W. anthology, Michigan, 1972 (Arbor)
P. Brissenden – The I.W.W.: a study of American syndicalism. New York, 1920 (Columbia University Press)
P.S. Foner – The Industrial Workers of the World, New York, 1965 (International Publishers)
- 3) Michael Bakoenin (1814-1876), wellicht de bekendste anarchist, werd er door Marx en zijn aanhangers diverse malen van beticht een Russisch spion te zijn. Bij zijn 'excommunicatie' uit de Eerste Internationale, op het Congres van Den Haag (1872) speelden persoonlijke motieven zeker een grote rol. Zie bijv.:
A. Lehning (ed.) – Michael Bakounine et les conflits dans l'Internationale 1872. Parijs, 1975 (Champ Libre)
V. Dave – Michel Bakoenine en Karl Marx (de geschiedenis van een laster-campagne). Amsterdam, 1900 (Sterringa)
F. Brupbacher – Marx und Bakunin, Ein Beitrag zur Geschichte der Internationalen Arbeiter-Assoziation. Berlijn, 1976 (Karin Kramer)
- 4) Georges Sorel (1847-1922), Frans theoretisch syndicalist, wiens bekendste werk *Réflexions sur la violence* (1908), Parijs, 1972. (Rivière), de toepassing van geweld in elke omwenteling predikte. Sorel, die syndicalist, communist en fascist werd genoemd, stelde dat de algemene werkstaking de bezielende 'mythe', het voorspel vormde voor de definitieve strijd om de macht, die tenslotte veroverd zou worden door het proletariaat. Sorel's militaristische syndicalisme heeft echter weinig invloed gehad op het Franse syndicalisme, dat juist anti-militaristisch van karakter was. Zie voor Sorel:
H. Stuart Hughes – *Consciousness and society*. New York, 1961 (Vintage)
A. Kriegel – *Le pain et les roses*. Parijs, 1968 (Presses Universitaires de France)
E.H. Carr – *Studies in Revolution*. New York, 1972 (Grosset & Dunlap). Hfdst. X.
- 5) Henry Bergson (1859-1941), Frans filosoof, die door zijn anti-intellectualistische leer van de intuïtie en van het 'vitalisme' het positivisme trachtte te ontmantelen. Hoewel het regelmatig ontkend wordt, is Bergson's invloed op de theorieën van Sorel waarschijnlijk. Zie:
H. Stuart Hughes – *Consciousness and society*.
- 6) Edouard Berth was net als Sorel meer theoreticus dan practicus. In zijn 'Dialogues socialistes' (1901) stelde Berth dat het marxisme, mits welbegrepen, het moralisme niet uitsloot, maar juist versterkte. Berth, die het syndicalisme sterk marxistisch interpreteerde, was in de jaren 1921-1925 één van de belangrijkste figuren rond het blad 'Clarté'.
- 7) Robert Owen (1771-1858), één van de belangrijkste Engelse 'utopische' socialisten, die in zijn eigen fabriek in New-Lanark met betere arbeidsvoorwaarden beter resultaten wist te bereiken. Vanaf 1825 probeerde Owen in Amerika communistische gemeenschappen te stichten, die echter mislukten. Later wijdde hij zich in Engeland aan de propaganda van verbruikscoöperaties. Zie:
H.P.G. Quack – *De socialisten*. Deel II.
M. Buber – *Paden in utopia*. Utrecht, 1972 (Bijleveld). Hfdst. III.
- 8) Gehouden op 17 september 1867 te Londen. Zie:
Documents of the First International. 5 delen. Moskou, 1964 (Progress) Deel III: 1866-1868.
- 9) Deze resolutie zou later het twistpunt worden tussen 'autoritair' (aanhangers van Marx en anderen) en 'anti-autoritair' (anarchisten en anderen). Op 20 september 1871 werd tijdens de zesde zitting van de Londen-Conférentie door Vaillant een motie ingediend, waarin gesteld werd, dat politieke en maatschappelijke vraagstukken nauw verweven waren en dat het daarom noodzakelijk was de arbeiders te verenigen op politieke grondslag. Uiteraard steunden Marx en Engels deze motie van harte en de Conférentie gaf de Generale Raad de opdracht de resolutie uit te werken. Het grootste deel van de resolutie werd later opgenomen in de Algemene Regels van de Eerste Internationale (artikel 7a), volgens het besluit van het Haagse Congres van 1872, waarop het tot een breuk kwam tussen anarchisten en 'marxisten'. Zie:
D. Fernbach (ed.) – *The First International and After*. Harmondsworth, 1974 (Penguin)
A. Lehning (ed.) – *Michel Bakounine et les conflits dans l'Internationale 1872*.

- M. Nettleau — Geschichte der Anarchie. 3 delen. Deel II: Der Anarchismus von Proudhon zu Kropotkin. Bremen, 1978 (Impuls). Hfdst. XII.
- 10) Zie voor Goldman's bevindingen:
Living my life. blz. 406-410.
- 11) Fernand Pelloutier (1867-1901), begon zijn leven als journalist en werd spoedig lid van de marxistische Franse arbeiderspartij (Guesdisten). Al snel keerde Pelloutier zich van het marxisme af om anarchist te worden. In 1895 werd hij secretaris van de 'Fédération des Bourses de Travail', een toendertijd van de vakbonden onafhankelijke organisatie. Hier ontwikkelde Pelloutier zijn anarcho-syndicalistische theorieën. Na zijn dood verenigden de 'Bourses' zich met de 'Syndicats' en in 1906 vond het Franse syndicalisme onderdak in de CGT (Confédération Générale du Travail), dat de economische strijd voorrang verleende en zich onafhankelijk opstelde van alle politieke partijen. Zie voor Pelloutier's rol in de Franse syndicalistische beweging:
J. Maitron — Le mouvement anarchiste en France. 2 delen. Parijs, 1975 (Maspero)
- 12) Pelloutier stierf in maart 1901.
- 13) Zie voor dit congres:
R. Rocker — Aus den Memoiren eines deutschen Anarchisten. Frankfurt am Main, 1974 (Suhrkamp). blz. 228-236.
H. Zoccoli — Die Anarchie. Berlijn, 1976 (Karin Kramer). blz. 463-472.
R. Drinnon — Rebel in paradise. Hfdst. XIII.
- 14) De CGT werd in 1895 opgericht; in 1922 vormde de revolutionaire vleugel de CGTU (de Confédération Générale du Travail Unitaire), maar in 1936 voegden beide organisaties zich weer samen, wat samenhangt met de vorming van het Franse Volksfront, dat in hetzelfde jaar opgericht werd. In 1939 werd de samenwerking, als gevolg van het Duits-Russische niet-aanvalsverdrag, echter al weer ontbonden. Na de Tweede Wereldoorlog werd de CGT de inzet van de strijd tussen marxisten en anarchisten, wat tot de derde breuk leidde in 1947, waaraan de 'Koude Oorlog' zeker niet vreemd zal zijn geweest. Vanaf die tijd is de CGT langzaam, maar zeker in het vaarwater van de Franse communistische partij terechtgekomen en heeft ze haar a-politieke houding en de idee van een algemene werkstaking opgegeven. Zie:
L. Gani — Syndicats et travailleurs immigrés. Parijs, 1972 (Editions sociales)
G. Woodcock — Anarchism, a history of libertarian ideas and movements. Harmondsworth, 1975 (Penguin)
J. Maitron — Le mouvement anarchiste en France.
- 15) Emile Pouget (1860-1931) was vooral actief in de anarchistische pers: hij werkte mee aan 'Le Père Peinard', dat tot 1894 verscheen en hoewel de uitgave in 1900 opnieuw gestart werd, verdween het al snel. Tevens was Pouget tot 1908 tweede secretaris van de CGT. Zie voor Pouget en 'Le Père Peinard':
H. Dubief — Le syndicalisme révolutionnaire. Parijs, 1968 (Colin)
J. Grave — Quarante ans de propagande anarchiste. Parijs, 1973 (Flammarion)
- J. Maitron — Le mouvement anarchiste en France.
- 16) Paul Delesalle (1870-1948), militant anarchist en syndicalist: van 1898 tot 1908 was hij tweede secretaris van de 'Fédération des Bourses'. Naast Jean Grave was Delesalle de belangrijkste medewerker aan de 'Temps Nouveaux'. Zie:
J. Maitron — Le syndicalisme révolutionnaire: Paul Delesalle. Parijs, 1952 (Ouvrières)
- 17) Pierre Monatte (1881-1960), actief syndicalist, die vooral op de voorgrond trad bij de zgn. 'Dreyfus-affaire'. Hij werkte mee aan tal van anarchistische bladen, zoals 'La Voix du Peuple', dat nauw gelieerd was aan de CGT en 'Les Temps Nouveaux'. Op het Anarchistische Congres van Amsterdam (1907) verdedigde hij het syndicalisme tegen Malatesta, die vreesde dat het syndicalisme zich tevreden zou stellen met reformistische eisen. Zie:
J. Maitron — Le mouvement anarchiste en France.
- 18) Zie voor corruptie in de Amerikaanse vakbonden vooral:
J. Hutchinson — The imperfect union, a history of corruption in American trade unions. New York, 1972 (Dutton)
- 19) Pierre Joseph Proudhon (1809-1865), die via de aanvullende verkiezingen van 4 juni 1848 alsnog tot lid van de Nationale Vergadering gekozen werd, kreeg later spijt van zijn parlementaire houding, wat hij verwoordde in 'Les Confessions d'un révolutionnaire pour servir à l'histoire de la Révolution de février' (1849) (herdrukt in een Duitse vertaling bij 'Rowohlt', Reinbek bei Hamburg, 1969). Zie verder:
G. Woodcock — Pierre-Joseph Proudhon, his life and work. New York, 1972 (Schocken)
A. Mühlberger — P.J. Proudhon, Leben und Werke. Hamburg, 1979 (Mackay)
- 20) F. Domela Nieuwenhuis (1846-1919), die na de verkiezingen van 1888 tot lid van de Tweede Kamer gekozen werd, verklaarde later: "De tijd van mijn kamerlidmaatschap was voor mij een hoogst onaangename, want men krijgt een onbevredigend gevoel in dat milieu." ('Van Christen tot anarchist en ander werk'. Utrecht, Antwerpen, 1970. Bruna. blz. 55). Zie ook:
A. de Jong — Domela Nieuwenhuis. Den Haag, 1972 (Kruseman)
- 21) Johann Most (1846-1906), die pas rond 1880 anarchist werd, maakte enige tijd deel uit van de Rijksdag. Als gevolg van Bismarck's anti-socialistische wetgeving vluchtte hij naar Londen, waar hij zijn 'Die Freiheit', dat later anarcho-syndicalistisch zou worden, uitgaf. Zie:
R. Rocker — Johann Most, das Leben eines Rebellen. Berlijn, 1924 (Der Syndikalist)
H. Karasek — Johann Most mit dem schiefen Maul. Frankfurt, z.j. (Freie Gesellschaft)
- 22) Zie bijvoorbeeld haar artikel: 'Patriotism: a menace to liberty' (1908?). in: Anarchism and other essays.
- 23) Zie o.a. haar 'Preparedness: the road to universal slaughter' (1915). in: Red Emma speaks.

- 24) Zie voor deze staking van 1912, waarin Alexander Berkman een rol speelde:
 P.S. Foner – History of the labor movement in the United States. Deel IV.
 T. Draper – The roots of American communism. New York, 1963 (Viking)
 M. Meltzer – Bread and roses. New York, 1967 (Random)
 J.L. Kronbluh (ed.) – Rebel voices.
- 25) Bij aankomst in Londen op 12 november 1924 werd Goldman o.m. verwelkomd door de sexuoloog Havelock Ellis, die zich echter niet wilde aansluiten bij haar kritiek op de situatie in Rusland: hij meende dat Rusland zijn eigen zaken moest regelen. Later, in 1938, wist Goldman Ellis te bewegen haar 'Comité voor Internationale Anti-Fascistische Solidariteit' te steunen. Zie:
 E. Goldman – Living my life. blz. 962-968.
- 26) Zie voor het ontstaan van dit werk en de moeilijkheden rond de uitgave:
 R. Drinnon – Rebel in paradise. blz. 245-247.
 E. Goldman – Living my life. blz. 953-955.
- 27) Laatste zinsnede uit 'Die Reaktion in Deutschland, ein Fragment von einem Franzosen', dat Bakoenin schreef onder het pseudoniem Jules Elysard. Het artikel, dat voor het eerst verscheen in 1842 en werd opgenomen in 'Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst, is in een Engelse vertaling herdrukt in:
 A. Lehning (ed.) – Michael Bakunin, selected writings. New York, 1974 (Grove)
- 28) Zie voor een anarchistische visie op de Franse Revolutie van 1789:
 P. Kropotkin – The great French Revolution. New York, 1971 (Schocken)
- 29) George Lansbury (1859-1940), één van de vooraanstaande figuren in de Engelse arbeidersbeweging en medewerker van de Londense 'Daily Herald', ontmoette Goldman in Rusland, waar hij een positieve reportage over de situatie maakte. Samen met Berkman, Goldman en Schapiro bracht Lansbury in maart 1920 een bezoek aan Kropotkin. Zie:
 E. Goldman – Erinnerungen an Kropotkin. in: Die Ursachen des Niederganges der russischen Revolution.
- 30) Zie bijvoorbeeld:
 I. Steinberg – Gewalt und Terror in der Revolution, das Schicksal der Erniedrigten und Beleidigten in der russischen Revolution. Berlijn, 1974 (Karin Kramer)
 Voline – The unknown revolution 1917-1920. Michigan, 1974 (Black & Red)
 C.P. Maximoff – The guillotine at work, twenty years of terror in Russia. Orkney, 1979 (Cienfuegos)
 P. Avrich – The Russian anarchists. New York, 1978 (Norton)
- 31) Zie voor het verband tussen socialisme en terreur:
 R. Rocker – Der Bankerott des russischen Staats-Kommunismus.
 I. Steinberg – Gewalt und Terror.

- 32) F. Engels – De ontwikkeling van het socialisme van utopie tot wetenschap. Nijmegen, 1971 (SUN)
 De wetenschappelijke pretenties van het marxisme worden op uitstekende wijze tot hun ware, utopische proporties teruggebracht door:
 A. Lehning: De catechismus van het marxisme (1948). Herdrukt in: De draad van Ariadne. Amsterdam, 1966 (Polak & Van Gennep)
- 33) Victor Louis Berger (1860-1929), Amerikaans socialist en één van de oprichters van de Amerikaanse Socialistische Partij. Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog nam hij een pacifistische houding in. Zie:
 M. Hillquit – History of socialism in the United States. New York, 1971 (Dover)
 T. Draper – The roots of American communism.
 J. Weinstein – The decline of socialism in America, 1912-1925. New York, 1969 (Vintage)
- 34) Morris Hillquit (1869-1933), advocaat en één van de belangrijkste leden van de Amerikaanse Socialistische Partij. Ook hij nam ten tijde van de Eerste Wereldoorlog een pacifistisch standpunt in. Toen Alexander Berkman door zijn anti-militaristische propaganda in de gevangenis belandde, zette Hillquit, die toen kandidaat stond voor het burgemeesterschap van New York, zich voor hem in. ('Living my life'. blz. 635-636). Zie:
 T. Draper – The roots of American communism.
 J. Weinstein – The decline of socialism in America.
- 35) William J. Ghent, eveneens lid van de Amerikaanse Socialistische Partij. Ook hij behoorde tot de minderheid, die zich in tegenstelling tot de meeste sociaal-democraten, niet oorlogszuchtig opstelde. Verliet de Socialistische Partij, toen deze de zgn. Resolutie van St. Louis (1917) aannam. Zie:
 J. Weinstein – The decline of socialism in America.